

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
HALKLA İLİŞKİLER VE TANITIM ANABİLİM DALI
YENİ MEDYA VE İLETİŞİM YÖNETİMİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BİR SOSYAL DESTEK SİSTEMİ OLARAK
SOSYAL AĞLAR: OTİZM TANILI
ÇOCUKLARIN ANNELERİ İLE BİR
ARAŞTIRMA

Özgür SARIÇAN

2501160969

TEZ DANIŞMANI

Prof. Dr. Yıldız Dilek ERTÜRK

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ ONAYI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : ÖZGÜR SARIÇAN Numarası : 2501160969
Anabilim Dalı / Halkla İlişkiler ve Tanıtım/Yeni Medya ve
Anasanat Dalı / Programı : İletişim Yönetimi/Yüksek Lisans Danışmanı : PROF. DR. YILDIZ DİLEK ERTÜRK
Tez Savunma Tarihi : 08.07.2019 Saati : 14.00
Tez Başlığı : BİR SOSYAL DESTEK SİSTEMİ OLARAK SOSYAL AĞLAR: OTİZM TANILI ÇOCUKLARIN ANNELERİ İLE BİR ARAŞTIRMA

TEZ SAVUNMA SINAVI, İÜ Lisansüstü Eğitim-Öğretim Yönetmeliği'nin 36. Maddesi uyarınca yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin **KABULÜNE** OYBİRLİĞİ / ÇOKLUĞUYLA karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. YILDIZ DİLEK ERTÜRK		KABUL
2- DOÇ. DR. BETÜL ÖNAY DOĞAN		KABUL
3- DOÇ. DR. AYDA UZUNÇARŞILI SOYDAŞ		KABUL

YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KANAATİ (KABUL / RED / DÜZELTME)
1- PROF. DR. YEŞİM GÜÇDEMİR		
2- DR. ÖGR. ÜYESİ HATİCE BURCU ÖNDER		

ÖZ

BİR SOSYAL DESTEK SİSTEMİ OLARAK SOSYAL AĞLAR: OTİZM TANILI ÇOCUKLARIN ANNELERİ İLE BİR ARAŞTIRMA

ÖZGÜR SARIÇAN

İnternet teknolojisinin sunduğu imkanlar sayesinde git gide içine aldığı kişilerarası iletişim dinamikleri, sosyal ağ kullanımlarıyla birlikte etkilenmeye ve değişiklikler göstermeye başlamıştır. Bununla birlikte bireylerin sosyalleşme süreçleri ve bireysel psikolojileri de bu tür kullanımlardan etkilenmektedir.

Bu araştırmanın temel amacı, otizm tanılı bireylerin annelerinin ayrımcılık, yalnızlık, sosyal destek ve umutsuzluk algılarının sosyal ağ kullanımları üzerinden değerlendirilmesidir. Bu amaç doğrultusunda, 206 tane otizmlili çocuğun annesine online veya yüz yüze şekilde ulaşılmış olup, Demografik Bilgi Formu, Sosyal Ağ Kullanımları Formu, Algılanan Ayrımcılık Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Beck Umutsuzluk Ölçeği uygulanmıştır. Veriler SPSS 24.0 programı ile analiz edilmiştir ve verilerin analizinde Pearson momentler çarpımı korelasyonu, bağımsız gruplar için t-testi, tek yönlü varyans analizi, Bonferroni çoklu karşılaştırma testi ve regresyon analizi kullanılmıştır.

Otizm açısından değerlendirildiğinde annelerin hangi sosyal ağları hangi amaçlarla kullandıkları, sosyal ağlar üzerinden sosyalleşme, bilgi edinme, rahatlatma/stresten uzaklaşma, değer pekiştirme gibi kullanım amaçları ve sosyal ağları kullanım sıklığı ile algıladıkları ayrımcılık, yalnızlık, sosyal destek ve umutsuz düzeyleri arasındaki ilişkinin tespiti amaçlanmıştır. Sonuçlara göre otizm tanılı çocukların anneleri sosyal ağları otizm açısından en çok bilgi edinme (%38,6) amacıyla kullanmaktadırlar ve en çok tercih ettikleri sosyal ağ platformu Facebook'tur (%43,7). Yine yapılan analizlerin sonucunda sosyal ağları bilgi edinme amaçlı kullanım ile ÇBASDÖ aile desteği puanı ve BUÖ toplam puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Sosyalleşme amaçlı kullanım ile ÇBASDÖ toplam puanları, UCLA LS toplam puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Değer pekiştirme amaçlı kullanım ile ÇBASDÖ aile desteği puanı ve BUÖ toplam puanları

arasında anlamlı fark bulunmuştur. Rahatlama/stresten uzaklaşma amaçlı kullanım ile ÇBASDÖ toplam puanı ve BUÖ toplam puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur. Sosyal ağları kullanım sıklığına göre UCLA LS puanları arasında anlamlı fark bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Sosyal ağ, Sosyal medya, Otizm, Ayrımcılık, Yalnızlık, Sosyal destek, Umutsuzluk

ABSTRACT

SOCIAL NETWORKS AS A SOCIAL SUPPORT SYSTEM: A RESEARCH WITH MOTHERS OF CHILDREN WITH AUTISM

ÖZGÜR SARIÇAN

The dynamics of interpersonal communication, which are increasingly appropriated by the Internet technology thanks to the opportunities it offers, have started to be affected by and changed with the use of social networks. Such uses also affect individuals' socialization processes and individual psychology.

The main purpose of this study is to evaluate the perception of discrimination, loneliness, social support, and hopelessness of mothers of individuals with autism through their use of social networks. For this purpose, the mothers of 206 children with autism were reached either online or face-to-face. Demographic Information Form, Social Network Uses Form, Perceived Discrimination Scale, UCLA Loneliness Scale, Multidimensional Perceived Social Support Scale and Beck Hopelessness Scale were applied. Data was analyzed via SPSS 24.0 software and during the analysis the Pearson product-moment correlation coefficient, t-test for independent groups, one-way analysis of variance, the Bonferroni multiple comparison test, and regression analysis were used.

Looking from the autism perspective, the aim of this study is to determine which social media networks the mothers use and why, if their aim is to socialize, get information, relax/relieve stress, build community credibility; and to identify the relation between the frequency of their social media use and their levels of perceived discrimination, loneliness, social support, and hopelessness. According to the results, the mothers of children with autism use social networks mostly for information on autism (38.6%) and their preferred social networking platform is Facebook (43.7%). As a result of the analysis, a significant difference was found between the use of social networks for information purposes and the MSPSS family support score and BHS total score. There was a significant difference between social use and MSPSS total score and UCLA LS total score. Significant differences were found between

community credibility use and MSPSS family support score and BIS total score. A significant difference was found between relaxation/stress-relief use and total scores of MPSAS and BRS total scores. A significant difference was found between UCLA LS scores according to the frequency of social network use.

Keywords: Social Network, Social media, Autism, Discrimination, Loneliness, Social Support, Hopelessness

ÖNSÖZ

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte hayatımıza giren yeni medya, tüm dünyada çok hızla yaygınlaşarak hem bireysel hem de toplumsal düzeyde iletişimin ana unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu süreç, toplumun tüm farklı kesimlerinden bireyleri ve toplumsal hareketleri etkilerken, birey ve toplum ile ilgilenen bilim alanlarının da bu değişikliğe adapte olmaya çalışması da kaçınılmazdır. Bu çalışmanın amacı, otizm tanılı çocukların annelerinin sosyal destek, yalnızlık, ayrımcılık ve umutsuzluk algılarını sosyal ağ kullanımları üzerinden değerlendirmek olup çalışma, konusu itibariyle eklektik bir yapıya sahiptir.

Öncelikle bu çalışmaya vakit ayırıp katılarak bu tezin ortaya çıkmasına olanak sağlayan tüm katılımcılara çok teşekkür ederim.

İletişim fakültesinde bir psikolog olarak kendi yolumu bulmaya çalışırken bir psikolog olarak karşıma çıkan ve rehber olan, güleryüzlülüğü ve anlayışlılığıyla her daim iyi hissettiren değerli danışmanım Prof. Dr. Yıldız Dilek Ertürk'e ve teze değerli yaklaşım ve eleştiriler sunarak gelişmesini sağlayan Doç. Dr. Ayda Uzunçarşılı Soydaş ve Doç. Dr. Betül Önay Doğan'a çok teşekkür ederim.

Tez sürecinin en başında en sonuna kadar yanımda olup, tezim için benimle birlikte efor sarf eden arkadaşlarım Esra Akyüz, Semanur Cengiz, Yasemin Kocaman, Merve Ayaz ve Erdem Bediroğlu'na çok teşekkür ederim.

Her yorulduğumda, vazgeçmeye kalktığımda, dağıldığımda binlerce kilometre öteden imdadıma yetişen, bazen o binlerce kilometreyi sırf beni toparlayabilmek için aşan ve güç veren sevgili Olcay Özdoğan'a çok teşekkür ederim.

Son olarak, kendimi bildim bileli her daim yanımda olan büyük destekçilerim annem, babam ve ablama çok teşekkür ederim.

İSTANBUL, 2019

ÖZGÜR SARIÇAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iii
ABSTRACT	v
ÖNSÖZ.....	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xii
KISALTMALAR LİSTESİ.....	xi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR SOSYAL DESTEK SİSTEMİ OLARAK SOSYAL AĞLAR

1.1. Sosyal Destek Kavramı.....	3
1.2. Tarihsel Gelişimi ve Dinamikleriyle Sosyal Ağlar	4
1.2.1. Yeni Medya Kavramı.....	5
1.2.2. İnternet Kavramı ve Tarihsel Gelişimi.....	6
1.2.2.1. Web 1.0 Kavramı	7
1.2.2.2. Web 2.0 Kavramı	7
1.2.2.3. Web 3.0 Kavramı	8
1.2.3. Sosyal Medya Kavramı	8
1.2.3.1. Sosyal Medyanın Genel Özellikleri.....	9
1.2.3.2. Sosyal Medya Türleri.....	10
1.2.4. Sosyal Ağların Tarihsel Gelişimi.....	11

1.2.5. Sosyal Ağların Genel Özellikleri.....	12
1.2.6. Popüler Sosyal Ağlar.....	13
1.2.6.1. Facebook.....	13
1.2.6.2. Twitter.....	14
1.2.6.3. Instagram.....	14
1.2.6.4. Whatsapp Messenger.....	15

İKİNCİ BÖLÜM

BİR FARKLI GELİŞİM OLARAK OTİZM KAVRAMI İLE AYRIMCILIK, YALNIZLIK VE UMUTSUZLUK ALGILARI ÜZERİNE

2.1. Otizm Kavramı.....	16
2.1.1. Otizmin Tanımı ve Tarihçesi	16
2.1.2. Otizmin Tanı Kriterleri	17
2.1.3. Otizmin Etiyolojisi ve Tedavisi	19
2.1.4. Otizm Tanılı Bireylerin Aileleri	20
2.2. Yalnızlık Kavramı	21
2.2.1. Otizm Tanılı Bireylerin Anneleri ve Yalnızlık Algısı	23
2.3. Ayrımcılık Kavramı	23
2.3.1. Otizm Tanılı Bireylerin Anneleri ve Ayrımcılık Algısı	25
2.4. Umutsuzluk Kavramı	26
2.4.1. Otizm Tanılı Bireylerin Anneleri ve Umutsuzluk Algısı	27
2.5. Otizm Tanılı Bireylerin Anneleri ve Sosyal Destek Algısı.....	29

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİR SOSYAL DESTEK SİSTEMİ OLARAK SOSYAL AĞLAR: OTİZM TANILI ÇOCUKLARIN ANNELERİ İLE BİR ARAŞTIRMA

3.1. Problem	30
3.2. Önem	31
3.3. Amaç	32
3.4. Sayıtlar ve Sınırlılıklar	33
3.5. Yöntem	34
3.5.1. Araştırma Modeli	34
3.5.2. Veri Toplama Aracı	34
3.5.2.1. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu	34
3.5.2.2. Demografik Bilgi Formu	34
3.5.2.3. Sosyal Ağ Kullanımları Bilgi Formu	35
3.5.2.4. Algılanan Ayrımcılık Ölçeği	36
3.5.2.5. UCLA Yalnızlık Ölçeği	36
3.5.2.6. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği.....	37
3.5.2.7. Beck Umutsuzluk Ölçeği.....	37
3.5.3. Evren/Örneklem	38
3.5.4. İşlem	38
3.6. Bulgular	39
3.6.1. Örnekleme İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler	39
3.6.2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiler	42

3.6.3. Sosyal Ağları Kullanım Amaçları ve Araştırma Değişkenleri	44
3.6.3.1. Sosyal Ağları Bilgi Edinme Amaçlı Kullanma ve Araştırma Değişkenleri	44
3.6.3.2. Sosyal Ağları Sosyalleşme Amaçlı Kullanma ve Araştırma Değişkenleri	45
3.6.3.3. Sosyal Ağları Değer Pekiştirme Amaçlı Kullanma ve Araştırma Değişkenleri	47
3.6.3.4. Sosyal Ağları Rahatlama/Stresten Uzaklaşma Amaçlı Kullanma ve Araştırma Değişkenleri	48
3.6.4. Sosyal Ağları Kullanım Sıklığı ve Araştırma Değişkenleri	49
3.6.5. Yaşanılan Yer ve Araştırma Değişkenleri	50
3.6.6. Gelir Düzeyi ve Araştırma Değişkenleri	50
3.6.7. Otizmli Çocuğun Eğitim Süresi ve Araştırma Değişkenleri	52
3.6.8. Otizm Tanılı Bireylerin Annelerinin Umutsuzluk Puanlarını Yordayan Değişkenler	54
3.7. Genel Değerlendirme.....	56
SONUÇ	60
KAYNAKÇA	61
EKLER	75

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri (EK 8).....	96
Tablo 2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiler.....	43
Tablo 3. Sosyal Ağları Bilgi Edinme Amaçlı Kullanma ve Araştırma Değişkenleri.....	45
Tablo 4. Sosyal Ağları Sosyalleşme Amaçlı Kullanma ve Araştırma Değişkenleri.....	46
Tablo 5. Sosyal Ağları Değer Pekiştirme Amaçlı Kullanma ve Araştırma Değişkenleri.....	47
Tablo 6. Sosyal Ağları Rahatlama/Stresten Uzaklaşma Amaçlı Kullanma ve Araştırma Değişkenleri.....	48
Tablo 7. Sosyal Ağları Kullanım Sıklığı ve Araştırma Değişkenleri.....	49
Tablo 8. Yaşanılan Yer ve Araştırma Değişkenleri.....	50
Tablo 9. Gelir Düzeyi ve Araştırma Değişkenleri.....	51
Tablo 10. Otizmli Çocuğun Eğitim Süresi ve Araştırma Değişkenleri.....	53
Tablo 11. Otizm Tanılı Bireylerin Annelerinin Umutsuzluk Puanlarını Yordayan Değişkenler.....	55

KISALTMALAR LİSTESİ

AAÖ	: Algılanan Ayrımcılık Ölçeği
ÇBASDÖ	: Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği
BUÖ	: Beck Umutsuzluk Ölçeği
DSM-V	: The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders-V
F	: Varyans
N	: Frekans
SPSS	: Statisticak Package for The Social Sciences
SS	: Standart Sapma
UCLA LS	: UCLA Yalnızlık Ölçeği
X	: Ortalama

GİRİŞ

Kitle iletişim teknolojileri, günümüzde öyle bir hal almıştır ki, hızına ve yeniliklerine yetişmek oldukça zordur. Gelişen yeni iletişim teknolojileri sayesinde geleneksel kitle iletişim araçlarının yerini alan Web 2.0 temelli yeni bir uzam olan “yeni medya”, gün geçtikçe bireylerin yaşamlarında daha fazla yer kaplamakta, gündelik yaşam alışkanlıklarını değiştirmektedir.

Yeni medya, kapsamı, yapısı ve içerdikleriyle ucu sonu olmayan bir uzamdır. Kullanıcıların karşılıklı etkileşimine olanak sağlayan yeni medya, belli açılardan oldukça faydalı bir yapı iken bir yandan da maruz kalındığında insanlar için oldukça zararlı olabilecek içerikleri içerisinde barındırabilmektedir.

Yeni medyanın oluşumuyla birlikte ortaya çıkan sosyal ağlar, bireylerin sosyalleşme alışkanlıklarında ciddi yenilik ve değişimler yaratırken, bireysel ve sosyal psikoloji üzerinde de ciddiye alınması gereken bir etkiye sahip olmaya başlamıştır. Bireylerin sosyalleşme dinamiklerinden etkilenen ve duygudurumlarını doğrudan etkileyen birtakım algılarının oluşmasında sosyal ağ kullanımlarının etkisi göz ardı edilemeyecek bir durumdadır. Aynı zamanda bireylerin günlük yaşamda karşılaştıkları güçlükleri aşmak ve psikolojik iyilik hallerini sağlamak amacıyla da sosyal ağlara yöneldikleri görülebilmektedir.

Bireyler gelişimsel açıdan çeşitli farklılıklara sahiptir. Bazı bireylerin duygusal, sosyal, bilişsel, fiziksel açılardan özel gereksinimleri bulunmaktadır. Bu özel gereksinimleri bulunan bireyler, ihtiyaçları doğrultusunda özel eğitime tabi tutulmaktadırlar.

Otizm de bu farklı gelişime sahip olan ve özel gereksinimi bulunan tanı gruplarından biridir. Sosyal iletişimde ve toplumsal dinamiklere uymada yaşanan zorluklarla kendini gösteren otizm, başta çoğunlukla bakım veren anneler olmak üzere aileler için yoğun stres ve problem kaynağı olabilmektedir.

Otizm tanılı çocukların annelerinin günlük yaşamda karşılaştıkları bu tür problemler, toplumdan uzaklaşarak ya da uzaklaştırılarak ayrımcılığa uğramalarına,

yalnızlaşmalarına ve umutsuzluğa düşmelerine sebep olabilmektedir. Aynı zamanda algıladıkları sosyal destek düzeyi de düşebilmektedir.

Bu çalışmanın amacı otizm tanılı çocukların annelerinin sosyal ağ kullanımlarını inceleyerek, buna bağlı olarak yalnızlık, ayrımcılık, sosyal destek ve umutsuzluk algılarını değerlendirmek ve aradaki ilişkiyi saptamaktır. Diğer yandan bu çalışmada otizm tanılı çocukların annelerinin sosyal ağ kullanım amaçları betimsel olarak sunulmaya çalışılacaktır.

Bu amaçla bu çalışmanın ilk bölümünde ilk olarak sosyal destek kavramına değinilecektir. Sonrasında, günümüzde bir sosyal destek sistemi olarak kullanılmaya başlanan sosyal ağların tarihçesine bir göz atılacak, yeni iletişim teknolojileri ve yeni medyanın gelişimi, sosyal medya ve sosyal ağ kavramlarına yönelik bir alanyazın taraması sunulacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, otizmin tanımı ve tarihçesine yönelik bir gözden geçirme yapılarak, tanı kriterleri, etiyoloji ve tedavi seçeneklerine göz atılarak, otizmlı çocukların ailelerine yönelik bir değerlendirme yapılacaktır. Devamında ise yalnızlık, ayrımcılık, umutsuzluk ve sosyal destek kavramlarına değinilerek bu kavramların otizmlı bireylerin anneleriyle olan ilişkisine dair bir alanyazın taraması sunulacaktır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmanın problemi ve önemi, sayıtları ve sınırlılıkları belirtilerek araştırmanın yöntemine dair ayrıntılı bir açıklama sunulacaktır. Son olarak araştırma sonucunda elde edilen bulgular sunularak genel bir değerlendirme yapılacaktır. Çalışmanın sonuç bölümünde ise araştırma sonucunda elde edilen bulguların işlevsel bir biçimde kullanılabilmesi adına çeşitli öneriler sunulacaktır.

BİRİNCİ BÖLÜM

BİR SOSYAL DESTEK SİSTEMİ OLARAK SOSYAL AĞLAR

Bu çalışmanın ilk bölümünde sosyal destek kavramına değinilerek sonrasında yeni medyanın gelişimiyle ortaya çıkan sosyal medya ve sosyal ağların tarihsel gelişimi ve dinamiklerine, toplumsal yaşama olan etkilerine yönelik bir alanyazın taraması sunulacaktır.

1.1. Sosyal Destek Kavramı

Sosyal destek, günlük yaşamda meydana gelen problemlere ve stres yaratan durumlarla başa çıkmaya yarayan, bireylerin kendilerini değerli, sevgi ve saygı duyulan bireyler olarak hissetmelerini ve fiziksel ve psikolojik sağlamlık ile toplumla uyumlu ve bütünleşmiş bir halde olmayı sağlayan, bireylerin etkileşimleriyle ortaya çıkan deneyimlerdir (Toprak, 2018 :30).

Teorik temeli Kurt Lewin'in Alan Kuramı'na ve davranış tanımlama biçimine dayanan sosyal destek, bireye çevresi tarafından sağlanan psikolojik ve sosyal destek olarak tanımlanabilir. Lewin'e göre yaşam alanı belli zamanlarda bireylerin davranışlarını etkileyen faktörlerin tümü, davranış ise birey ile çevrenin fonksiyonudur. Lewin kuramını temellendirirken "çevre" kavramını fiziksel çevrenin içinde yer almasına rağmen ondan farklı bir psikolojik çevre olarak kullanmaktadır ve bu "çevre" davranışları etkilemektedir. Bir diğer deyişle, yeni davranışlar kazanmada ve olumsuz davranışları sonlandırmada psikolojik çevre rol oynamaktadır ve dolayısıyla sosyal destek kavramı bu açıdan önem kazanmaktadır (Yıldırım, 1997).

Sosyal destek, duygusal, zihinsel ve maddi olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. Duygusal sosyal destek, bireylerin bir gruba ait olma ihtiyaçlarını karşılarken, zihinsel sosyal destek problem çözmede yardımcı bir rol üstlenmektedir.

Maddi sosyal destek ise bireylere sunulan ekonomik yardım gibi desteklerdir (Ardahan, 2006).

Sosyal destek kaynakları aile ve çevresi, duygusal ilişki kurulan kişiler, arkadaşlar, iş arkadaşları, öğretmenler, komşular, çeşitli dini, ideolojik ve etnik gruplar olabilmektedir (akt. Taşkiran, 2019).

“Sosyal destek sisteminin bilinmesi bireye farklı şekilde yardım edebilir. Caplan’a göre sosyal destek sistemlerinin bilinmesi bireylere, (a) bireyin psikobiyojik kaynaklarını harekete geçirmesine yardım ederek, (b) isteklerinin karşılanmasına yardım ederek, (c) beceriler kazandırarak ve maddi ve parasal kaynaklara ulaşmasına yardım ederek, (d) bireye rehberlik yaparak, bilgi sunarak yardım sağlamaktadır. House ise sosyal destek sistemlerinin bireylere üç şekilde yardım ettiğini ileri sürmektedir. (a) bireyin yaşam durumlarını olumsuz etkileyen bazı elementleri elimine ederek veya etkisini azaltarak, (b) olumsuz yaşam durumları karşısında bireyin dayanma gücünü artırarak ve böylece sağlık durumunun daha iyileşmesine katkıda bulunarak, (c) çevresel stresörlerin etkilerine karşı kısmen veya tümüyle tampon görevi yaparak bireylere yardım eder.” (akt. Yıldırım, 1997:82).

Sosyal destek kavramı ile ilgili olarak incelenmesi gereken iki model bulunmaktadır: Stres tamponu modeli ve temel etken modeli. Cassel tarafından ortaya atılan Stres tamponu modeline göre, sosyal destek çevredeki olumsuzluklara karşı oluşan ve bireye koruma sağlayan bir yapıdır. Bir diğer model olan Temel Etken Modeli’ne göre ise sosyal destek eksikliğinde bireyde sağlık sorunları meydana getirebilen etkili bir yapıdır (Ücan, 2018: 36-37).

1.2. Tarihsel Gelişimi ve Dinamikleriyle Sosyal Ağlar

İnternetin iletişim sistemlerine dahil olmasıyla birlikte kitle iletişimi de bu durumdan etkilenerek etkileşim temelli sosyal paylaşım ağları ortaya çıkmıştır. (Kırık, 2012). Bu bölümde sosyal ağlar ortaya çıkana kadar geçen süreçte önem arz

eden, yeni medya, internet, sosyal medya kavramlarına göz atılarak sosyal ağların tarihsel gelişimi, genel özellikleri ve popüler sosyal ağlar sunulacaktır.

1.2.1. Yeni Medya Kavramı

1980’li yıllardan itibaren kişisel bilgisayarların ve internetin gittikçe daha yaygın bir hal almasıyla birlikte bilgi teknolojilerinde ve toplumda önemli değişiklikler meydana gelmeye başlamış, 2000’li yıllara gelindiğinde ise internet dolaylı iletişim, günlük yaşamın diğer iletişim biçimleri olan yüz yüze iletişim ve kitle iletişiminin yanında yerini almaya başlamıştır (Köseoğlu, 2012:58).

Yeni iletişim teknolojileri, medya ve bilgisayar teknolojilerinin bir araya gelmesiyle ortaya çıkmıştır. Manovich’e göre yeni medyanın ortaya çıkışının temeli 1830’lara kadar dayanmakta olup, Louis Daguerre’in “dagerotip” ve Charles Babbage’in “analitik makine” icatlarıyla başlayan süreç, 20. Yy’ın ortalarında bilgisayarın geliştirilmesiyle devam etmiştir. Analitik makine ile bilgisayar teknolojilerine dair bir gelişim başlarken, dagerotip ile görüntü, ses, hareketli görüntü, metin gibi unsurların saklanabilir olması sağlanmıştır. Bu unsurların da veriye dönüştürülebilmesiyle birlikte yeni medya ortaya çıkmıştır (Başlar, 2013:823).

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte demokratik toplumlarda kamuoyunun oluşmasında önemli bir rolü olan medya, yeni medya ve geleneksel medya olmak üzere ikiye ayrılmış olup, bilgi verme, eğitime, eğlence, haberleşme vb. temel işlevleri aynı şekilde devam etmesine karşın uygulama şekillerinde önemli değişikliklere uğramıştır (Sezer ve Sert, 2013).

Manovich yeni medyayı, “genel olarak var olan medyayı, etkileşimli olarak sayısal veriye dönüştürmeye yönlendiren ve bilgisayar aracılığıyla üretim, dağıtım ve paylaşım sağlayan ortamlar” olarak tanımlamaktadır (akt. Kırık, 2017).

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle hızlı bir değişime uğrayan iletişim süreci ve haberleşme teknolojileri günümüzde yeni medyanın eksenine oturmuş olup, bahsedilen bu yeni medya kavramının temel özelliklerini Richard A. Rogers

etkileşim, kitlesizleştirme ve eş zamansızlık olarak tanımlamıştır. Buna göre yeni medya araçları birbirleri arasında etkileşimli olup, veri akışı tek yönlü değildir. Yeni medya sadece tüm kitleye değil yalnızca bir alıcıya yönelik de veri akışı gerçekleştirebilir ve böyle kitlesizleşmiş, özel içeriklerin de sunumu gerçekleştirebilmektedir. Aynı zamanda alıcıların birbirlerine diledikleri zamanda mesaj iletebilmeleri ve alıcıların mesajı istediği zaman alabilmesine imkan sağlamasıyla eş zamansız bir iletişime olanak sağlamaktadır (akt. Kırık, 2017).

Günümüzde kullanılan yeni medya araçları web siteleri, e-postalar, bloglar, interaktif televizyonlar, mobil medya, podcastler, akıllı telefonlar, bilgisayar oyunları, CD-Romlar vb. şeklindeyken, Instagram, Youtube, Twitter, Facebook vb. paylaşım siteleri sosyal medya olarak adlandırılmaktadır (Öztürk, 2015).

İnternet teknolojisine sırtını dayayan yeni medya, sayısal teknolojiler ile bütünleşerek günlük yaşama dahil olmaktadır. Örneğin, akıllı telefon ve tabletler ile gazete okuma, fotoğraf çekip sosyal ağlarda paylaşma, beğeni ve yorumlarda bulunabilme yeni medyanın günlük yaşama adaptasyonu sonucu gerçekleşen ve sık karşılaşılan kullanım özelliklerinden bazılarıdır (Kırık, 2017).

Yeni medyanın günümüzde aldığı hal, geçmişten gelen ve sürekli olarak ilerleyen birçok yeniliğin ve gelişmenin sonucunda oluşmuştur. Özellikle sosyal medya kavramı toplumda önemli bir yer edinmiş, bilgiye hızlı erişim, fiziki, coğrafi ve zamansal uzaklıkları aşma yönüyle dünyanın farklı uçlarındaki bireyleri birbirine bağlamayı sağlamıştır. Böylece McLuhan'ın "küresel köy" teorisini tekrar gündeme getirmeyi başarmıştır (Öztürk, 2015).

Mobil iletişim teknolojileri ve bilgisayarların birleşmesiyle internet aracılı etkileşim için mekânsal farklar ortadan kalkmış ve esas soru hani araçla iletişim kurulacağı değil, içeriklerin ne şekilde olacağı haline gelmiştir (Onat ve Aşman Alikılıç, 2008: 1112).

1.2.2. İnternet Kavramı ve Tarihsel Gelişimi

İnternetin gelişimi bilgisayar gelişimini takiben 1950'lere dayanmaktadır. Fransa, İngiltere ve ABD'de bulunan laboratuvarlarda ilk paket ağları geliştirilmiştir. ABD'de askeri bir amaçla geliştirilen bir ağ projesi olan ARPANET, gittikçe gelişerek ve ağlar yoluyla diğer bilgisayarlara bağlanarak bir iletişim ağı oluşmuştur. İnternetin modern anlamdaki son hali ise World Wide Web yani www olarak adlandırılmaktadır (akt. Aksak, 2017:10).

Web 1.0 ile tek taraflı bir iletişim şeklinde gelişmeye başlayan internet, Web 2.0 ile birlikte karşılıklı etkileşime olanak sağlayan farklı bir yapıya bürünmüştür. İnternet, gelişmeye devam etmekte olup gelecekte de gelişmeye devam edecektir. Hızla süren gelişimin Web 3.0 gibi daha güçlü gelişim halkalarını ortaya çıkarması beklenmektedir (Bozkurt, 2013: 690).

1.2.2.1. Web 1.0 Kavramı

Web 1.0, tüm dünyada ağların kurularak web sayfalarının hiper bağlar ile birbirine bağlanması olup, yalnızca metin içeriklerini desteklemektedir. Sayfalar genellikle durağan olup etkileşime açık değildir (Birsen, 2012:7).

Web 1.0, kullanıcıların edilgen durumda bulunduğu, içerik üretimine imkan tanımayan, yalnızca bilgisayarlar arası etkileşime olanak sağlayan bir yapı olarak ortaya çıkmıştır (Köseoğlu, 2012:59). Kullanıcıların birbiriyle etkileşime girmesi ve söz hakkına sahip olması mümkün değildir, dolayısıyla tek taraflı bir bilgi akışı söz konusudur (Tuncer, 2013:8).

Online Britannica Ansiklopedisi ve kişiye özel web siteleri Web 1.0'a özgü pratiklerdir (Başer, 2014).

1.2.2.2. Web 2.0 Kavramı

Web 2.0 kavramı, 2004 yılında kullanıcıların ve geliştiricilerin World Wide Web'i kullanım amaç ve şekillerini tanımlamak ve yeni bir bakış açısını sunmak üzere kullanılmıştır. Bu açıdan Web 2.0, uygulama ve içeriklerin belli kişiler

tarafından üretildiği, yayılmasında ise bütün kullanıcıların aktif ve katılımcı olduğu, sürekli değişen bir platformdur (Başer, 2014).

Web 2.0'ın temel amacı, kullanıcıların içerik paylaşımında bulunurken işbirliğinde ve sosyal etkileşimde bulunabilmesini sağlamaktır. Sosyal yazılımlar olarak da adlandırılan Web 2.0, internet okurluğundan internet okuryazarlığına geçişi sağlamaktadır (Horzum, 2010:605).

“Web 1.0 döneminde internet üzerinden ticaret ile tanışılmaya başlanmış, Web 2.0 ile e-ticarete katılan e-topluluklar ortaya çıkmıştır. Özellikle önceleri yalnızca statik web sayfalarının oluşturulabildiği, ziyaretçilere bu web sayfalarının kaynak koduna erişme ve yorum ya da değişiklik yapma izninin verilmediği Web 1.0 döneminden sonra, insanlar arasındaki etkileşimi bir hayli arttıran Web 2.0 teknolojisi oldukça önemlidir. Çünkü özünde Web 2.0 sosyal bir dönüşümün en büyük adımıdır. Bu sayede kullanıcılar bilgiyi alandan öte bilgiyi üreten/oluşturan konumuna geçmişlerdir.” (Yağcı, 2009: 139).

Web 2.0 ise Web 1.0'ın aksine etkileşim sağlanabilen, içerik üretilen, kullanıcıların aktif olduğu bir ortam sağlamaktadır (Petter, Reich, Scheuermann, 2005). Web 2.0 teknolojisi günümüzde sosyal medya olarak adlandırılmaktadır.

1.2.2.3. Web 3.0 Kavramı

“Web 3.0 yani Semantik Web; dünya üzerindeki bilgileri tek bir platformda toplamayı amaçlayan, ilgili süreçlerin bilgisayarlar tarafından web üzerinden otomatik olarak yönetilmesini sağlayan bir uygulama olarak tanımlanabilir. Web 3.0, web üzerindeki tüm bilgi ve verilerin açıklamalar ile ilişkilendirilmesini gerektirmektedir. Bir başka deyişle yeni web teknolojisinde içerik (data) ile anahtar sözcüklerin (meta-data) iç içe geçmesi hedeflenmektedir. İçerik ile içerik hakkındaki bilgilerin birlikte ifade edilebilmesine çalışılmaktadır. Burada önemli olan nokta tüm verilerin yönetimi için meta-dataların oluşturularak ve bilgisayarlar tarafından karmaşık sorgular yapılarak en ilgili bilgilere ulaşılabilmesinin sağlanmasıdır. Web 3.0'ın amacı ise; web'de tanımlanmamış herhangi bir içeriğin kalmaması ve web'de

oluşan bilgi topluluğuna yeni bir anlam kazandırarak bilginin kullanımını, ulaşımını kat ve kat arttırmaktır.” (Yağcı, 2009:140).

1.2.3. Sosyal Medya Kavramı

Web 2.0 teknolojisinin adlandırılışı olan sosyal medya, günümüzde toplumsal yaşamda oldukça önemli bir yere sahiptir. Bu açıdan bu bölümde sosyal medyanın tarihsel gelişimine, genel özelliklerine ve türlerine dair bir alanyazın taraması sunulacaktır.

Sosyal medyanın tarihçesine bakıldığında, 1991’de Web 1.0 teknolojisi internetin sivillerin kullanımına açılması bir mihenk taşı olarak göze çarpmaktadır (Kızılkaya, 2018:42).

Duke Üniversitesi’nden Ellis ve Truscott 1979’da, online kullanıcıların kamuya açık mesaj yollamalarını sağlayan tartışma sitesi olan Usenet’i kurmuşlardır. Usenet North Carolina Üniversitesi ile Duke Üniversitesi’ni birbirine bağlayan bir ilan tahtası olarak tasarlanmıştır ve gittikçe daha çok yayılmıştır. Usenet halen kullanımda olan en eski forum örneklerindendir (akt. Başer, 2014:9). Usenet, sosyal medyanın tarihi açısından önemli bir örnektir.

1.2.3.1. Sosyal Medyanın Genel Özellikleri

Günümüzde sosyal medya ve sosyal ağların kullanımı dünyanın her yerinden geniş kitleleri etkilemektedir. Bu şekliyle bir yandan bir eleştiri noktası haline gelirken, diğer yandan sosyal medyaya olan ilgi gittikçe artmaya devam etmekte, bir sosyalleşme aracına dönüşmekte ve böylece sosyalleşme kavramının da farklı bir boyuta taşınmasına sebep olmaktadır (Vural ve Bat, 2010).

“Taprial & Priya (2012) göre sosyal medyayı güçlü kılan 5 önemli faktör olduğundan bahsetmektedir; erişebilirlik, hız, interaktiflik, kalıcılık ve ulaşılabilirlik.

Erişilebilirlik: Sosyal medyanın her internet kullanıcısı tarafından kolayca ve ücretsiz bir şekilde erişilme imkanı vardır.

Hız: Kullanıcılar tarafından oluşturulan içerikler hızlı bir şekilde diğer kullanıcılarla paylaşılabilme imkanına sahiptir.

İnteraktiflik: Sosyal medyanın aynı zamanda interaktif özelliği vardır, bir sosyal medya platformu üzerinden kullanıcılar eş-zamanlı iletişime geçebilir, fotoğraf, video içeriklerini paylaşabilir, birbirlerine soru sorabilir, ilgilendikleri bir içerik üzerinden ya da doğrudan tartışabilir, paylaşılan bir içeriği başkalarıyla yeniden paylaşabilir, birbirini etiketleyerek profillerine de katkıda bulunabilirler.

Kalıcılık: Sosyal medyada paylaşılan içerikler kullanıcılar tarafından silinmediği takdirde uzunca bir süre yeniden ulaşılma imkanına sahiptir.

Ulaşılabilirlik: Bir sosyal medya kullanıcısı istediği zaman istediği yerden istediği kişiye ulaşma imkanına sahiptir bu da sosyal medyaya önemli bir erişebilirlik imkanı tanımaktadır.” (akt. Çapraz, 2017).

Safko ve Brake’e (2009) göre ise sosyal medya uygulamalarının ortak belli başlı özellikleri erişilebilirlik, programlanabilirlik, ölçeklenebilirlik ve dinamikliktir. Erişilebilirlik içeriğe her yerde ve her zaman ulaşılabilirliğini ifade eder. Programlanabilirlik her aracın kendine özgü bir arayüzü olduğunu ifade eder. Ölçeklenebilirlik, hem uygulama hem kullanıcı sayıları ne kadar artarsa artsın hizmet verecek kapasitenin olmasını ifade eder. Dinamiklik ise sosyal medyada her şeyin çok akıcı ve güncellenebilir halde oluşunu göstermektedir.

Sosyal medyanın kullanım sıklığı, Kızılkaya’nın aktardığına göre “Digital in 2017 Global Overview” (2018:44) isimli raporda şu şekilde görülmektedir:

- 2017’de küresel internet kullanıcı sayısı 3,77 milyardır.
- 2017’de global sosyal medya kullanıcı sayısı 2,80 milyardır.
- 2017’de küresel mobil kullanıcı sayısı 4,92 milyardır.
- 2017’de global mobil sosyal medya kullanıcı sayısı 2,56 milyardır.

Bu veriler sosyal medyanın dünya çapında ne kadar yaygın bir biçimde kullanıldığını çarpıcı bir biçimde göstermektedir.

1.2.3.2. Sosyal Medya Türleri

Kotler ve diğerkleri sosyal medyayı iki farklı kategoride incelemektedirler. Bunlardan ilki, bloglar, mikrobloggerlar, sosyal ağılar resim ve video paylaşım siteleri ve diğerk sosyal paylaşım sitelerini kapsayan anlatımcı sosyal medya diğeri ise, işbirlikçi sosyal medyadır (2010:13).

Sosyal medya, Instagram, LinkedIn, Facebook, Friendster vb. sosyal ağıları, Dailymotion, Youtube gibi video paylaşım ağılarını, Tumblr, Blogspot, The Huffington Post gibi blogları, Deviantart, Flickr, Fotocommunity gibi multimedya paylaşım ağılarını, Twitter gibi mikrobloggering paylaşım ağılarını, Wikipedia gibi bilgi paylaşım ağılarını içeriğinde bulundurmaktadır (akt. Odacı, 2018:20).

We Are Social 2016 verilerine göre; Türkiyede en çok kullanılan sosyal medya platformlarında ilk sırada %32 ile Facebook bulunmaktadır. Onu %24 ile WhatsApp, %20 ile Facebook Messenger, %17 ile Twitter, %16 ile Instagram takip etmekte, Google+, Skype, LinkedIn, Viber ve Vine ile devam etmektedir.

1.2.4. Sosyal Ağıların Tarihsel Gelişimi

Sosyal ağıların tarihine bakıldığında, ilk olarak 1997 yılında kurulan SixDegrees.com görülmektedir. Kullanıcılarına profil oluşturma ve arkadaş listesi oluşturma imkanı veren site, 1998 yılı itibariye arkadaş listelerinde gezinmeye olanak sağlamıştır. İlerleyen üç yıl boyunca, bireysel, flört ve profesyonel profillerin paylaşıldığı sosyal paylaşım ağıları oluşmaya başlamış, 2002 yılında kurulan Friendster ile sosyal ağılar büyük bir etki yaratmıştır (akt. Yayla, 2010).

2004 yılına gelindiğinde ise Facebook ortaya çıkmıştır. Kuruluş amacı Harvard niversitesi ğrencileri arasında bir iletişim ağı yaratmak olsa da, n hızlıca artarak tüm dünyaya yayılmıştır. Facebook, kullanıcılarına geniş bir

arkadaşlık ağı oluşturmaya imkan vererek büyük bir yenilik getirmiş, bununla sınırlı kalmayarak zaman için iş dünyasında da kullanılmaya başlanmıştır (Weinberg, 2009).

İnternet ortamında sosyal ağlar aracılığıyla bağlantı kurduğu bireylerle iletişime geçen bireyler kendilerine küçük ve yeni bir dünya oluşturmaktadırlar. Stanley Milgram tarafından ortaya atılan küçük dünya fenomeni, 1967’de bir deneysel çalışma ile keşfedilmiş olup, bir bireyin tanımadığı birine ulaşmak için en fazla beş kişiye ulaştığı görülmüştür (Onat & Aşman Alikılıç, 2008: 1117).

1.2.5. Sosyal Ağların Genel Özellikleri

İnternetin yaygınlaşmasıyla birlikte gittikçe yaygınlaşan sosyal ağlar, zaman ve mekan kavramlarını baştan yorumlayarak hem bireysel hem toplumsal yaşamda ciddi değişikliklere sebep olmaktadır. Castells bu sayede oluşan toplumun yeni yapısını “ağ toplumu” olarak tanımlamakta, buna göre “bireyler artık küresel ve yerel olarak örülmüş, birbiriyle bağıntılı ağ toplumu içinde yaşamaktadır.” Sosyal ağlar, ağ toplumlarının kamusal alanı olarak şekillenmiş ve online tartışma ortamları ortaya çıkmıştır. Her sosyoekonomik düzeyden bireye ulaşma imkanı sağlamaktadır (akt. Türk, 2013).

Sosyal ağlar, bireysel, toplumsal ve örgütsel bazda bilgi paylaşımı, iletişim ve etkileşim, örgütlenme gibi imkanlar sağlayarak kullanıcılarını etkin bir role büründürmektedir (Köseoğlu, 2012:58).

Sosyal ağların esas amacı tartışma, kişisel ilgilere ulaşabilme, belli konular için tartışma ortamı yaratabilme ve bunu yaparken katılımcıların çok yönlü ve spesifik motivasyonlara sahip olmalarını sağlamak olup, bunu da spontane ve bağımsız bir şekilde yapmaktır (Pettenati ve Ranieri, 2006).

Online sosyal ağlar ve gündelik yaşamdaki sosyal ağlar arasında bazı farklılıklar bulunmaktadır. Online sosyal ağlar daha geçirgen olup, içine girmek daha kolaydır. Online sosyal ağlardaki bağlantılar daha güçsüzdür ve az görüşülen bireyler dahi sosyal ağlara kabul edilebilmektedir (Onat ve Aşman Alikılıç, 2008: 1118).

Sosyal ağlar, bireylerin sanal ortam üzerinde diğer birey ve topluluklar ile ilişkiler kurmasına ve bu sosyal ilişkileri sürdürmesini sağlamaktadır. Sosyal ağlar, ortak noktaları olan bireyleri bir araya getirme ve yüz yüze iletişimde birbirini tanıyan bireylerin iletişimlerini sürdürmesine olanak vermektedir (akt. Odacı, 2018:28).

Sosyal ağlar, zamanla genişleyerek çeşitlenmiştir. Sosyalleşme, gruplara dahil olma, multimedya paylaşımı, konum paylaşımı vb. bir çok yeniliğe imkan sağlayarak gündelik yaşamın vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir.

Sosyal ağların sosyalleşme için bir ortam sağlayabiliyor oluşu ve diğer avantajları, bu kavramın farklı bir noktaya evrilmesine sebep olmakta ve sosyal ağların, sosyal hayatı kısıtlamaktan ziyade, paylaşım ve etkileşimi artırması, bireylerin daha sosyal bir varlığa dönüşmesine olanak sağladığı görüşü mevcuttur (Onat ve Aşman Alikılıç, 2008: 1113).

Gelişen yeni iletişim teknolojileriyle birlikte ortaya çıkan web tabanlı ve karşılıklı etkileşime olanak sağlayan bir uzam olan sosyal medya ve sosyal ağlar, iletişim, sosyoloji, psikoloji vb. birçok bilim dalı için çok önemli bir noktada bulunmaktadır. Sosyal medya dinamiklerini daha iyi anlayabilmek ve açıklayabilmek için disiplinler-arası çalışmalar yapmanın, farklı perspektifler aracılığıyla değerlendirmelerde bulunmanın önemi açıktır.

1.2.6. Popüler Sosyal Ağlar

Türkiye'deki günlük yaşamda bilgi edinme ve sosyalleşme gibi amaçlarla yoğun olarak kullanılan sosyal ağlar Facebook, Twitter, Instagram ve Whatsapp Messenger olarak görülmektedir.

1.2.6.1. Facebook

Mark Zuckerberg tarafından Harvard Üniversitesi öğrencileri arasında bir sosyal ağ olarak kurulmuştur ve sonrasında genişleyerek tüm dünyaya yayılmıştır.

Bir sosyalleşme, bilgi edinme, haber takibi, fotoğraf paylaşma aracı haline gelmiştir (Uzun, 2016).

Facebook, yapısı itibariyle kullanıcılarına cinsiyet, etnik köken, mesleki bilgi, fotoğraf, video gibi bilgileri istedikleri kişilerle paylaşma imkanı sunmakta, diğer yandan istedikleri kişilerden de gizleyebilmelerini sağlamaktadır. Kullanıcılar arkadaş listelerindeki kişilerle görüntülü ya da sesli olarak görüşebilme imkanına sahiptir. Çeşitli etkinlikler düzenlenip sunulması ve duyurulmasında da Facebook aracı olabilmektedir (Soysal, 2006).

We Are Social 2018 verilerine göre dünya üzerindeki Facebook kullanıcı sayısı 2.17 milyar olup buna göre Facebook dünyanın en popüler sosyal ağıdır.

Sosyalleşme ve arkadaş edinme, Facebook'un en temel kullanım amaçlarından birisidir. Geçmişte tanışılan insanlarla tekrar iletişim kurma, yeni arkadaşlıklar edinme, ilgi alanları doğrultusunda benzer insanlarla bir araya gelme Facebook'un kullanıcılarına sunduğu imkanlardandır.

1.2.6.2. Twitter

Twitter, 2006 yılında Jack Dorsey tarafından kurulmuştur. Temelinde kullanıcılarına 140 karakterlik metinler yazma (sonradan 280'e çıkarıldı) imkanı sunan Twitter, iletişim kurma, bilgi paylaşımı, habere ulaşma, reklam ve pazarlama, dayanışma ve değişime imkan verme, statüyü kontrol etme gibi imkanlar sunmaktadır (Barak, 2018).

Twitter'da 140 ya da 280 karakterle takipçilere ulaştırılan mesajlar "tweet" olarak adlandırılmaktadır. Tweetler üzerinden kullanıcılar birbirleriyle "mention" adı altında etkileşime girebilmekte, "hashtag" yani etiket kullanımıyla belli konu ve kelimeler "trend topic" listesine sokularak gündem yaratılabilmektedir.

1.2.6.3. Instagram

Fotoğraf ve video paylaşımı ağırlıklı bir uygulama olan Instagram, 2010 yılında Kevin Systrom ve Mike Krieger tarafından kurulmuştur (Kırcaburun, 2017).

Instagram'ın popülaritesi gün geçtikçe artmakta olup, aylık aktif kullanıcı sayısı 600 milyonu aşmaktadır. Instagram bireylerin fotoğraflar ve videolar aracılığıyla benliklerini çevrimiçi sundukları, “selfie” kavramını önemli bir konu haline getiren, narsistik davranışların görülebildiği, sosyal kıyaslamaların yapılabilirdiği, kendi fenomen kullanıcılarını yaratabilen bir yapıdır (Barak, 2018).

1.2.6.4. Whatsapp Messenger

Whatsapp Messenger, smartphone teknolojisi için geliştirilmiş mesajlaşma ve dosya paylaşımı uygulamasıdır. Biran Acton ve Jan Koum tarafından kurulan Whatsapp, kısa zamanda çok büyük bir yaygınlık kazanmıştır. Whatsapp, dünyada kayıtlı kullanıcısı en fazla olan sosyal ağlardandır. Yazılı, sesli, görüntülü mesaj, dosya ve konum paylaşımı, sesli ve görüntülü arama gibi imkanları kullanıcılarına sunan Whatsapp, grup sohbetlerine imkan tanınmasıyla da önemli bir işleve sahiptir (Akdeniz, 2016).

İKİNCİ BÖLÜM

BİR FARKLI GELİŞİM OLARAK OTİZM KAVRAMI İLE AYRIMCILIK, YALNIZLIK VE UMUTSUZLUK ALGILARI ÜZERİNE

Çalışmanın ikinci bölümünde, otizmin tanımı ve tarihçesine yönelik bir gözden geçirme yapılarak, tanı kriterleri, etiyoloji ve tedavi seçeneklerine göz atılarak, otizmlı çocukların ailelerine yönelik bir değerlendirme yapılacaktır. Sonrasında ayrımcılık, yalnızlık ve umutsuzluk algıları üzerine bir alanyazın sunularak bu kavramların otizmlı çocukların anneleri ile ilişkisine bakılacaktır.

2.1. Otizm Kavramı

Çalışmanın bu bölümünde, farklı bir gelişim özelliği olan otizmin tanımı, tarihçesi ve özelliklerine yönelik bir alanyazın taraması sunulacaktır.

2.1.1. Otizmin Tanımı ve Tarihçesi

Tanımlandığı ilk zamanlardan beri oldukça gizemli bir tanı olan otizm, ilk olarak 1943 yılında psikiyatrist Leo Kanner tarafından ortaya konulmuştur. Çoğunlukla yaşamın ilk üç yılında kendini göstermeye başlayan, diğer insanlarla etkileşim, iletişim ve dil problemleri, gerçeklikten uzaklaşma, içe kapanma, törensel ve kompulsif eylemler gibi temel özelliklere sahip olan otizm, kaynağını tam olarak belirlenememiş bir gelişim özelliğidir (Oltmanns, Neale & Davison, 2003; Budak, 2003).

Otizm, DSM-I'de (1952) çocukluk şizofrenisinin bir alt kategorisi olarak geçerken, DSM-III'te (1980) yaygın gelişimsel bozukluklar kategorisi altında değerlendirilmiştir. DSM-IV'te ise yine yaygın gelişimsel bozukluk kategorisinin

altında, Otizm, Asperger Sendromu, Rett Sendromu, Çocuk Dezingeratif Bozukluğu olarak gruplara ayrılmıştır.

Toplumsal normlara ve ilişkilere uyum gösterememe dolaylı olarak bir tehdit haline gelen otizm, büyük problemler yaratmaya açıktır. Otizm, ilk üç yaş döneminde beklenmedik bir şekilde ortaya çıkmakta ve kaynağının belirsizliği sebebiyle medikal düzeyi de aşmaktadır. Bu da otizmlili bireyin ve ailesinin yaşamını alt üst ederek, planlama ve kontrol etme becerilerine ciddi darbe vurmaktadır. (akt. Mengi, 2014:54).

Günümüzde otizmin artış göstermesiyle birlikte hem uzmanların hem de toplumun otizm hakkındaki farkındalık düzeyleri artmaktadır. Böylece tanı koyma yaşı düşmektedir. Otizmde erken tanının değerlendirme, yönlendirme ve gelişimin ilerlemesi anlamında önemi büyüktür (Öner ve ark., 2012). Bu farkındalık düzeyinin artmasında yeni iletişim teknolojilerinin ve yeni medyanın etkisinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

2.1.2. Otizmin Tanı Kriterleri

Otizm, DSM-V’te Nörogelişimsel Bozukluklar bölümünde “Otizm Açılımı Kapsamında Bozukluk” başlığı ile ele alınmaktadır. DSM-V’te otizme dair tanı kriterleri şu şekilde belirtilmiştir (2013):

A. Aşağıda sıralanan belirtiler ile çeşitli biçimlerde ortaya çıkan toplumsal iletişim ve toplumsal etkileşimdeki süregiden eksiklikler

1. Sosyal-duygusal karşılıklık eksikliği; sosyal iletişimi başlatamama ya da sürdürmemeye; karşılıklı konuşmalarda başarısızlık, anormal sosyal yaklaşım, duygularını ve ilgilerini paylaşmada güçlük
2. Sosyal etkileşimde kullanılan sözsüz iletişim biçimlerinde yetersizlik; zayıf sözlü ve sözsüz iletişim, göz teması ve vücut dilindeki olağandışlıklar ya da vücut hareketlerini anlama ve kullanmada güçlük

3. İlişkileri geliştirme, sürdürme ve anlamada yetersizlik; sosyal bağlama göre davranışlarını düzenleyememe, imgesel oyunu paylaşamama, arkadaş edinmede zorluk, akranlara ilgisizlik

B. Aşağıda sıralanan belirtilerin en az ikisi ile ortaya çıkan sınırlayıcı ve tekrarlayıcı davranış, ilgi ve aktiviteler

1. Nesne kullanımı ve konuşmada ortaya çıkan basmakalıp ve tekrarlayıcı motor hareketler; oyuncak ve ya nesneleri sıraya dizme, ekolali, kendine özgü söylem ve deyişler
2. Aynılıkta ısrarcılık, rutinlere esnek olmayan bağlılık veya ritüelleştirilmiş sözlü ya da sözsüz davranış kalıpları; küçük değişimler karşısında aşırı stres yaşama, geçişlerde güçlükler, katı düşünce kalıpları, selâmlama ritüelleri, her gün aynı yoldan gitmek ve aynı yemeği yemek istemek
3. Yoğunluk ve odaklanma açısından anormal kabul edilen kısıtlayıcı ve sabitlenmiş ilgi alanları; olağandışı nesnelere aşırı bağlılık, aşırı sınırlandırılmış ve tekrarlayıcı uğraşlar
4. Duyusal uyaranlara veya çevreye verilen tepkilerde aşırı yüksek ya da aşırı düşük düzey ya da ilgisizlik; acıya/sıcaklığa karşı kayıtsızlık, belli ses veya dokulara olumsuz tepkiler, aşırı koklama veya dokunma, ışık ve hareketler karşısında büyülenme

C. Belirtilerin gelişimin erken evrelerinde başlamış olması

D. Belirtilerin sosyal, mesleki ve diğer önemli alanlarda klinik olarak anlamlı düzeyde yetersizliğe sebep olması

E. Belirtilerin zihinsel yetersizlik ve gelişimsel gerilik ile açıklanamaması (Zihinsel yetersizlik eştanısı koymak için sosyal iletişimdeki gelişim, beklenen genel gelişim düzeyinin altında olmalıdır).

2.1.3. Otizmin Etiyolojisi ve Tedavisi

Kanner'ın otizm kavramını ilk olarak ortaya çıkarmasından sonra günümüze değin yapılan araştırmalar sonucunda otizme karşı geliştirilen bakış açısı büyük ölçüde değişmiştir. Başlarda otizmin ebeveyn tutumları, sosyalleşme korkusu, sevgiden mahrumiyet gibi durumlardan kaynaklandığı sanılırken, son 20 yılda nörobiyolojik kaynaklı bir etiyojinin varlığı düşünülmektedir (Bodur ve Soysal, 2004).

İletişim problemleri, otizmlı çocuklarda en sık görülen problemlerden olup, otizmlı çocuklar başkalarının ne hissettiğini ve ne düşündüğünü anlamada zorluk yaşayabilirler. Bu durum, otizmlı çocukların normal iletişimde yer alan sözlü ve sözel olmayan çeşitli mesajları algılamada büyük sorunlar yaşamalarına ve çevrelerine de problemlı bir şekilde yansımalarına sebep olabilmektedir. Bunun yanı sıra otizmlı çocuklar sallanma ve kanat çırpma gibi çeşitli stereotip davranışlara, çeşitli nesnelere bağlanma, değişime direnç gösterme ve tüm bunlardan kaynaklı olarak kendisine ve çevresine karşı zarar verici saldırgan davranışlarda bulunabilirler (Bektaşoğlu, 2018).

Otizmlı bireylerin bu tür sosyal etkileşim problemleri ve ilgi azlığı onlara sosyal beceri eğitimi vermeyi ve olumlu sosyal beceriler kazandırmayı zorlaştırmaktadır. Özellikle otizmlı çocukların öğretmenleri ve akranları otizmlı çocukların bu tür davranışlarından ve yaşanan problemlerden ötürü çocuktan uzaklaşma davranışı gösterebilmektedirler ve dolayısıyla bu çocukların topluma entegre olma süreçleri olumsuz yönde etkilenmektedir (akt. Özdemir, 2007).

Otizmi tedavi etmek amacıyla geçmişten günümüze bir çok farklı biyolojik tedavi yöntemi kullanılmış olup, bu tedaviler psikotik hastaların tedavi yöntemleriyle benzeşmektedir ve genellikle ilaç tedavisi, vitaminler, psikocerrahi ve elektrokonvülsif terapilerdir. Fakat bu tedavilerin hiçbirinin etki düzeyi yüksek olamamaktadır. Bunun yanı sıra Bruno Bettelheim ve Mahler gibi uzmanların geliştirdiği psikolojik kökenli tedavilerin de etkisinin az olduğu görülmüştür (Oltmanns, Neale & Davison, 2003).

İlerleyen süreçte otizme dair yaklaşımda biyolojik ve tıbbi modele alternatif olarak bir sosyal model ortaya çıkmış ve otizmin kaynağı biyolojik köken yerine bireyin içinde bulunduğu sosyal gerçeklikte aranmaya başlanmıştır ve bu sosyal model otizmi bireyin kendi yetersizliği sonucu ortaya çıkan bir hastalık ya da engel olarak değil, ekonomik, sosyal, kültürel ve çevresel koşullardan etkilenen bir olgu olarak görmektedir. Medyada güzel vücutlu olma, atletiklik, fiziksel bütünlük gibi sunumların vurgusu da otizmi olumsuz değerlendirmede etkili olan sosyo-kültürel faktörlerdendir (Mengi, 2014).

2.1.4. Otizm Tanılı Bireylerin Aileleri

Toplumun en küçük sosyal yapısı olan aile, insanların doğduktan itibaren sağlıklı bir gelişim gösterebilmesi için gerekli olan psikolojik, sosyal, kültürel, ekonomik, çevresel koşulları sağlamaya çalışır. Aile, çocuklarının doğdukları andan itibaren çevreye uyum sağlaması için gerekli yönlendirmeleri yapar. Çocuk sahibi olmak ebeveynler için oldukça olağanüstü bir deneyim olmakta, fakat diğer yandan bakıldığında getirdiği sorumluluklar ile bir stres kaynağı haline de gelebilmektedir (akt. Bektaş, 2015).

Araştırmalar, ebeveynlerin ihtiyaçlarının karşılanmasında çocukların önemli bir rol oynadığını ve aksi durumda ebeveynler için oldukça zorlayıcı durumlar yaşanabildiğini göstermektedir (Bektaşoğlu, 2018).

Otizmli çocukların gelişim özellikleri nedeniyle ebeveynleri oldukça stresli durumlarla ve bazı problemler ile baş başa kalabilmektedirler (Sevim, 2007). Bu tür farklı gelişim özelliğinin yaşam boyu sürebilmesi ve çocuğun aileye bağımlı hale gelmesi, o ailenin beklenen yapı içinden uzaklaşıp farklılaşmasına sebep olmaktadır. Çocuğun bakım gereksinimleri ve sosyal hayatta karşılaşılan güçlükler ebeveynlerin yaşadıkları zorlukları ciddi derece arttırmaktadır (akt. Bildirici, 2014).

Farklı gelişim gösterebilir veya göstermez, çocukların bakım ve ihtiyaçlarıyla ilgili sorumluluğu yoğun olarak anneler üstlenmektedir ve aldıkları sorumluluk stresli durumlar yaşanmasına yol açabilmektedir (Duygun ve Sezgin, 2003).

Özellikle otizm gibi farklı gelişim özelliği gösteren çocuklar ile yaşanan zorlukların yarattığı durumlar incelendiğinde, çocuğunun sosyal yaşamını ve günlük bakımını yoğun olarak üstlenen annelerin yalnızlığı ve sürekli mücadele hali dikkat çekmektedir. Otizm gibi farklı gelişim özelliğine sahip çocukların annelerinin, farklı bir gelişim özelliği göstermeyen annelere kıyasla daha çok bağımlılık, sorumluluk hissi ve stres yaşadıkları görülmektedir (akt. Duygun ve Sezgin, 2003; akt. Bildirici, 2014).

Diğer farklı gelişim özelliklerine dahil çocukların ebeveynlerinin psikolojik iyilik halleri ve yaşadıkları zorluklar otizmlı çocuğu olan ebeveynlerde de görülmekte olup bazı araştırmalar, bu tür gelişim özelliğine sahip annelerin babalardan daha fazla stres altında olduklarını göstermektedir. Bunun kaynağının çocuğun birincil bakım vereninin anne olması ve babanın bakımda daha az rol oynaması olarak düşünülmektedir (Sevim, 2007).

Toplumsal otizmlı bireylere olan bakış açısı, olumsuz tutum ve davranışları, çevresel problemler, kitle iletişim araçları aracılığıyla verilen olumsuz mesajlar ve yaratılan eşitsizlik yalnızca otizmlı bireyin değil tüm ailesinin gündelik toplumsal yaşamdan uzaklaşarak içine kapanmasına sebep olmaktadır (Mengi, 2014).

Otizm gibi özel eğitim gereksinimi olan ve farklı gelişim gösteren çocukların eğitimleri kadar, başta anneler olmak üzere ailelerin bilinç düzeyinin yüksek olması, çocuklarının gelişim özellikleri hakkında bilgi sahibi olması, öfke ve stresle başa çıkma becerilerinin gelişimi, çocuğun ve ailelerin yaşam kalitelerinin artması açısından desteklenmesi gereken önemli konulardır (Bildirici, 2014).

2.2. Yalnızlık Kavramı

İnsanlık tarihinin başından itibaren var olan ve insanlığın gelişimiyle birlikte sosyal, kültürel, ekonomik vb. dinamiklerden etkilenerek sürekli değişime uğrayan yalnızlık kavramı, günümüzde uzmanların üzerinde durduğu önemli olgulardan biri olup yalnızca bilimsel alanda değil, felsefe ve sanat gibi alanlarda da bulunduğu yer ile interdisipliner bir yaklaşımı öngörmektedir (Armağan,2014:28).

Peplau ve Perlman'a göre yalnızlık, bireylerde ortaya çıkan olumsuz bir durumdur ve bireylerin varolan ve arzuladıkları sosyal ilişkiler birbirine uymadığı durumlarda ortaya çıkar. (akt. Demir, 1989:14).

Yalnızlığın tanımlanmasında ve bireyi yalnızlığa iten sebeplerin ortaya çıkarılmasında belli güçlükler yaşanmaktadır. Çünkü oldukça öznel bir niteliğe sahip olan yalnızlığa, farklı disiplinler farklı anlamlar yükleyerek farklı tanımlamalarda bulunmaktadır. Yalnızlık bireyin duygusal, davranışsal ve bilişsel özelliklerinin tamamını içine almakta ve bireye özel bir hale gelmektedir. Armağan'a göre yalnızlık, insan duygularının ve bilincinin kendi içine kapanarak dış dünya ile aidiyet bağlarının kopmasıyla birlikte ortaya çıkan ve insanlara acı, hayal kırıklığı ve umutsuzluk yaratan bir zorluk halidir (2014:28).

“Perlman ve Peplau'nun yalnızlık tanımı, yalnızlık hakkında üç ayırıcı ve önemli noktayı içinde barındırmaktadır: (1) Yalnızlık kişinin sosyal ilişkilerindeki yetersizlikten kaynaklanır, (2) yalnızlık subjektif bir fenomendir (her zaman sosyal izolasyonla aynı anlama gelmez, kişi kalabalıkta da kendini yalnız hissedebilir), (3) yalnızlık tatsız ve acı verici bir duygudur.” (akt. Çakır ve Çakır, 2011:132)

Özodaşık'a (1989) göre yalnızlığın beş farklı kategorisi bulunmakta olup bunlar gerçek yalnızlık, fiziksel yalnızlık, kişisel tercihle gerçekleşen yalnızlık, kınanma ve yabancılaşmadır. Gerçek yalnızlık bireyin ne olursa olsun kendini anlaşılamamış ve tek başına hissettiğini ifade ederken, fiziksel yalnızlık bireyin fiziksel anlamda tek başına olmasını ifade eder. Kişisel tercihle gerçekleşen yalnızlık bireyin kendi özgür iradesi ile yalnız kalmayı tercih etmesidir. Kınanma, farklılıkları nedeniyle toplum tarafından dışlanmayı ifade ederken, yabancılaşma ise bireyin içinde bulunduğu toplumdan uzaklaşması, kendini ait hissetmemesiyle gerçekleşir.

Weiss (1973), yalnızlığı duygusal ve sosyal olmak üzere iki boyutta incelemiştir. Buna göre duygusal yalnızlık, diğer bireylere bir bağlılık bulunmaması durumunda ortaya çıkan, boşluk ve anksiyetenin eşlik ettiği bir hal iken, sosyal yalnızlık ise bir gruba ait olamama, sosyal bağların güçsüzlüğü şeklinde görülmektedir.

2.2.1. Otizm Tanılı Bireylerin Anneleri ve Yalnızlık Algısı

Bakım verdikleri bireyler öncelikli hale gelen bireyler, ailelerine ve arkadaşlarına yeterli zaman ayıramamakta ve böylece yalnızlık hissetmektedirler. İngiltere’de yapılan bir araştırmaya göre bakım verenlerin %49’unda eş ile problem, %57’sinde arkadaş ve aile ilişkilerinde ciddi azalma gözlenmiş olup bir işte çalışan bakım verenlerin %38’inin ise iş arkadaşlarıyla sosyal iletişim kurmada güçlük yaşadığı tespit edilmiştir. Beeson ve arkadaşlarının ve McRae ve arkadaşlarının yaptığı araştırmalara göre de bakım verenlerin yalnızlık yaşadıkları tespit edilmiştir (akt. Toker Tekin, 2018: 23-24).

Otizm tanılı çocuklara sahip anneler de, çoğunlukla çocuklarının birincil bakım vereni konumundadırlar. Otizmin doğası gereği ihtiyaç duyulan yoğun bakım desteği ve toplumsal yaşamda karşılaşılan problemler, otizmlili çocukların annelerinin yalnızlık hissetmelerine sebep olabilmektedir. Aynı zamanda otizmlili çocukların ve annelerinin Özodaşık’ın (1989) belirttiği gibi kınanma yoluyla toplum tarafından dışlanarak yalnızlaşması oldukça olasıdır.

Diğer bireylerle iletişim kurmakta güçlük çeken ve yalnızlık hisseden bireylerin sanal ortama yöneldiği görülmekte olup, internet kullanım sıklığı fazla olan bireylerin yalnızlık düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur (akt. Et, 2019:20). Bu açıdan değerlendirildiğinde, günlük yaşamda otizm kaynaklı yaşanan kınanma, dışlanma ve yalnızlaşmanın bir kurtuluşu olarak otizm tanılı çocukların annelerinin sosyal ağlara yönelmesi olası görülmektedir.

2.3. Ayrımcılık Kavramı

“Ayrımcılık ister bir hukuk sorunu ister adalet sorunu olarak tanımlansın, son çözümlemede, insanlar arasındaki ilişkilerde ortaya çıkan, zihinsel kaynakları ve nedenleri olan insani bir sorundur.” (Göregenli, 2012).

Ayrımcılık, 21. Yüzyılda çok büyük boyutlara ulaşmış bilgi birikimi ve evrensel bir biçimde artan duyarlılığa rağmen sürmeye devam etmektedir (Çelenk, 2010).

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komitesi'nin 18 no'lu genel yorumunda ayrımcılık şu şekilde tanımlamaktadır (Uyar, 2006):

“Siyasal, ekonomik sosyal, kültürel veya kamusal yaşamın herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin eşit ölçüde tanınmasını, yararlanılmasını ya da herkes tarafından kullanılmasını engelleyici veya zayıflatıcı amaç taşıyan ya da bu sonuçları doğuran ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya farklı görüş, ulusal ve etnik köken, mülkiyet doğum veya farklı statüye dayalı her türlü ayırma, dışlama, kısıtlama ve ayrıcalık tanıma.”

Ayrımcılık, önyargı ve kalıpyargı kavramları zaman zaman birbiriyle karıştırılmaktadır. Önyargı düşünce boyutunda yer alan yargılar iken, ayrımcılık davranış boyutunda yer alan eylemleri ifade eder. Kalıpyargılar ise gruplara karşı genel inançları içeren bir kavram olup önyargının bilişsel bir kısmını tanımlamak için kullanılır ve grup üyelerinin tamamının aynı özelliklere sahip olduğu algısına açarak damgalanmış yani bireysel özelliklerinden bağımsız olarak değerlendirilen bireylerin ortaya çıkmasına ve dolayısıyla ayrımcılığa sebep olur (Çayır, 2012).

Allport'a (1979) göre ayrımcılık önyargılar sonucu meydana gelmektedir ve önyargıların davranışsal, duygusal ve bilişsel üç boyutu bulunmaktadır. Birey, bir gruba yönelik bilişsel ve duygusal boyutlara sahip olsa da bunu davranışa dönüştüremeyebilir. Yine de ayrımcılık, davranışa dönüşmesi bile dolaylık yollardan görülebilir.

Ayrımcılığın sebeplerini ortaya koymaya çalışan kuramlardan biri olan toplumsal baskınlık kuramına göre, toplumda bazı gruplar diğerlerine göre baskın ve güçlüdür; böylece kaynakların kullanımını ele geçirir. Bu gruplar kendi özelliklerini “normal” görürken, kendilerini dışındaki tüm grupların “normal”in dışında kaldığını iddia ederler. Böylece kendi üstünlüklerinin devamını sağlayacak ideolojiler (cinsiyetçilik, yaşcılık, milliyetçilik) yaratma fırsatını ele geçirirler (Çayır, 2012).

Ayrımcılığın sebeplerini ortaya koymaya çalışan kuramlardan bir diğeri olan Sosyal Kimlik Teorisi'ne göre, ayrımcılık algısı, benlik algısı ve sosyal kimliği olumsuz yönde etkilemektedir. Bireylerin deneyimlediği ayrımcı eylem ve durumların sıklığı olan algılanan ayrımcılıkta, iç grup kimliğinin ve grup statüsünün

rolü önemlidir. Tajfel ve Turner’a göre, yüksek statülü olarak görülen gruplar avantajlı bir konuma yerleşerek olumlu bir sosyal kimliğe sahip olurken, düşük statülü olarak görülen gruplar dezavantajlı olarak değerlendirilir ve olumsuz bir sosyal kimlikle ilişkilendirilir. Dezavantajlı grupta yer alanlar diğer gruplardan kendilerini sıyrabilmek için grup halinde ya da bireysel olarak stratejiler üretirler (Yayak, 2015; akt. Taşdemir, 2017).

Ayrımcılık, doğrudan ve dolaylı olmak üzere iki farklı şekilde görülebilir. Doğrudan ayrımcılık, alenen aşağılama, alay etme ve karalamadan başlar ve nefret söylemlerinin yaygınlaşmasıyla genişler. Dolaylı ayrımcılıkta ise dolaylı yoldan, fark edilmeden yapılan bir ayrımcılık söz konusudur. “Yok sayma” da dolaylı ayrımcılık kategorisinde değerlendirilebilecek bir tür olup, herhangi bir eylem ya da söz söz konusu olmamasına rağmen bahsedilen “yokluk” ayrımcılığı meydana getirir (Çelenk, 2010).

Ayrımcılığın boyutları genel itibariyle etnik kimliklere, dini kimliklere, cinsiyet ve cinsel yönelimlere, engellilere, yaşlılara yönelik olarak yoğunlaşmaktadır (Yurttaş, 2017).

2.3.1. Otizmli Tanılı Bireylerin Anneleri ve Ayrımcılık

Engelli bireylere yönelik ayrımcılık çok eskilere dayanmaktadır. Eski çağlarda şeytani varlıklar olarak görülen engelli bireylere yönelik, diğer yandan aciz ve eksik olma düşüncesi, acıma duygusuyla yaklaşılması çeşitli önyargılar oluşmasına sebep olmuş ve bunun sonucunda toplumda ve günlük yaşamın her alanında ayrımcılıkla karşılaşmaları kaçınılmaz hale gelmiştir (akt. Yurttaş, 2017).

Otizm gibi engelli kategorisinde kabul edilen farklı gelişim özelliği gösteren bireyler, gelişim özellikleri sebebiyle toplumda sıklıkla ayrımcılığa maruz kalmaktadır. Bununla birlikte otizmli bireylerin ebevenlerinin de toplumsal yaşamda, “otizmli çocuğa sahip olmak” kaynaklı ayrımcılık yaşadıkları bilinmektedir.

Otizm açısından değerlendirildiğinde, ayrımcılığın önemli unsurlarından biri de makul uyumlaştırmadır. “Makul uyumlaştırma, engellilerin tüm insan haklarını ve

temel özgürlüklerinden diğeriyle eşit şekilde kullanmasını ve bunlardan yararlanmasını sağlamak üzere somut durumda ihtiyaç duyulan, ölçülü ve aşırı bir yük getirmeyeni gerekli ve uygun değişiklik ve uyarlamalar olarak tanımlanmıştır.” ve BM Engellilerin Haklarına İlişkin Sözleşme’ye göre makul uyumlaştırma yapmamak bir ayrımcılık türüdür (Tanay, 2012:50).

2.4. Umutsuzluk Kavramı

Bireyler, yaşamları boyunca geleceğe dair planlar yapmakta ve bireysel özelliklerine göre bu beklentilerin karşılanabilmesi için çabalamaktadırlar. Yaşama dair olumlu bakış açısı olan bireyler bu plan ve beklentilerini daha sağlam temeller üzerine oturtabilmektedirler. (Tosun, 2018:28) Bu açıdan değerlendirildiğinde, umutsuzluk kavramından önce umut kavramına bir göz atmak yararlı olacaktır.

Umut, hem bireyin hem ailenin fizyolojik ve psikolojik duygudurumunu ve savunmalarını güçlendiren en önemli güçlerden biridir (Ay, 2018:18) Rideout ve Montemuro’ya (1986) göre umut, yardım ile bireyin varlığında değişiklik olabileceği ve bir çıkış yolu bulunabileceği inancını taşır.

Umut, bireylerin bilişsel süreçlerinde doğuştan var olan bir yapıdır ve hem umut, hem de umutsuzluk bireylerdeki varlığı açısından normal karşılanmaktadır. Umutsuzluk tanımlamalarında gelecek, umut ve beklenti faktörleri önemli ve belirleyicidir (Tosun, 2018 :28).

Umut geleceğe yönelik beklentilerin gerçekleşeceği inancını yansıtırken, tam tersi olarak umutsuzluk ise problemlerin hiçbir zaman çözülemeyeceğini ifade eder. (Konukbay, 2005).

Dilbaz ve Seber’e göre umutsuzluk, bir hedefe ulaşmada sıfırdan az olan olumsuz beklentilerdir (1993: 134). Beck’e göre ise (1963) umutsuzluk, çaba sarfetmeden olumsuz sonuçlar bekleme, hiçbir zaman çözüm bulunamayacağına dair gerçeklikten kopuk inançlar sergileme olup, koşullar ve beklentilere dair bireyde oluşan bilişsel bir bozukluktur.

Beck'e göre umutsuzluk, bilişsel üçlünün bir parçası olup bundan kastı bireyin kendisine, geleceğe ve dış dünyaya karşı olumsuz düşünmesidir. (Üngören ve Ehtiyar 2009:2099). Tüm bu olumsuz düşünce düşünce akışı umutsuzluk ile sonuçlanmaktadır.

Andaki olumsuz algıların geleceğe yansması olan umutsuzluk, bireyin bu durumu uzun süre yansıtmasıyla birlikte sonsuza dek devam edeceği düşünülen bir hal alır ve bireyde bilişsel bir örüntü oluşturur. Birey her geleceği hakkında düşündüğünde bu yapı uyarılarak umutsuzluğun duygusal ve motivasyonel belirtileri görülmeye başlanır (Tosun, 2018 :30).

Umutsuzluk yaşayan bireyler, yaşama isteğinde azalma, pasiflik, çaresizlik, hatırlamada güçlükler, hislerde azalma ve olumsuzluklara sahiptirler. Fizyolojik (kilo verme, iştahta güçlük vb.), psikolojik (depresyon, intihar yönelimi vb.) ve sosyal (geri çekilme, iletişim güçlüğü vb.) anlamda çeşitli zorluklar yaşarlar (Kulbaş, 2015 :21).

Amerikan Psikoloji Birliği (1997) umutsuzluğun nedenlerini çeşitli sebeplerle bireyin kısıtlanması ve yalnızlık oluşması, fizyolojik sağlıkta kötüleşme, uzun süren stres, kendini bırakma ve soyut değerlere olan inancı kaybetme şeklinde açıklarken; umutsuzluğun belirtileri ise kötümser ifade kullanımı, edilgenlik ve suskunluk, duygu ifadelerinin azalması, insiyatif almama, dış uyaranlara tepkide azlık, iletişim kurulan kişiye ilgisizlik, sosyal alanlardan kaçma, umursamazlık, iştahta azalma, uyku düzensizliği ve kişisel bakım sorunları olarak sıralanmıştır (akt. Üngören ve Ehtiyar, 2009: 2098).

2.4.1. Otizm Tanılı Bireylerin Anneleri ve Umutsuzluk Algısı

Kronik hastalığa ve gelişimsel zorluklara sahip bireylerin zaman zaman umutsuzluk yaşadığı bilinmekte olup, bu açıdan umutsuzluk ve umut kavramları sağlık alanında dikkate alınması gereken kavramlardır. Otizmlili çocuğa sahip ebeveynlerin de bu açıdan çeşitli olumsuzluklar yaşamaları muhtemel olup

kendilerini güçsüz hissetme ve geleceğe dair umutsuzluk yaşamaları karşılaşılabilecek durumlardandır (Kulbaş, 2015:21).

Otizimli çocukların bakımı çoğunlukla anne üzerinde olup, çevreden yeterli düzeyde alınamayan sosyal destek sonucunda yaşanan maddi ve manevi olumsuz durumlar bu annelerin psikolojik sağlıklarını etkileyerek geleceğe dair umutlarını ve olumlu inançlarını azaltarak umutsuzluk duygusunun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Kulbaş, 2015:22)

Engelli grubunda sayılan otizimli çocuklarla ilgili yaşanan problem ve güçlükler dönem dönem ebeveynleri umutsuzluğa itmekte olup, bu durum ebeveynlerin gelecekte beklentilerinin azalmasına, geleceğin çocuklarına ne getireceğinin bilinmemesinin kaygısını yaşamaya, çocuklarının eğitimi için çaba sarf etmekten vazgeçmeye neden olabilmektedir (Akkök, 1997).

Uzun süreli ve kontrol edilemez durumdaki stres faktörleri bireyde kalıcı değişikliklere yol açar. Bu değişiklikler bireyde stres, kaygı, depresyon ve umutsuzluk gibi sonuçlar doğurabilir (Kılınç ve Eşel, 2002). Şüphesiz otizimli bir çocuğun ebeveyni olmak, otizmin yapısı ve ilerleyişi itibarıyla bu tür uzun süreli ve kontrol edilemez stres kaynaklarına maruz kalmakla sonuçlanabilir. Bu tür bir durumda ebeveynlerde umutsuzluğun gözlenmesi olasıdır.

Ebeveynler farklı gelişim gösteren çocuklarının geleceğini düşündükçe, toplum yapısı kaynaklı iyi bir geleceğe sahip olamayacaklarına ve çocuklarına bunu sağlamada yetersiz kalacaklarına inanarak geleceğe yönelik olumsuz düşüncelere girebilmekte ve böylece karamsarlığa ve umutsuzluğa düşebilmektedirler (akt. Erhan, 2005:15).

Ebeveynler, çocuklarının sağlıklılığını ve başarılarını kendi başarılarının bir yansıması olarak görmekteydiler. Aksi yönde konulan bir engel tanısı, ebeveynlerin kendilerini suçlamalarına ve bu durumu bir hata olarak görüp kendilerinden kaynaklandığına inanmalarına sebep olmaktadır. Bu durum da özgüvenlerini zedeleyerek geleceğe dair inançlarını olumsuzla çevirmekte, böylece umutsuz ve karamsar bir yapıya bürünebilmektedirler (akt. Erhan:15).

Durmaz tarafından yapılan araştırmaya göre, otizmli çocuğu olan annelerin umutsuzluk düzeyinin, otizmli çocuğu olmayan diğerkannelere oranla daha düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (2017).

2.5. Otizm Tanılı Bireylerin Anneleri ve Sosyal Destek Algısı

Otizm gibi farklı gelişim gösteren çocuğa sahibi ebeveynlerin sosyal destek kaynaklarından yararlanmaları, hem çocuk hem ebeveyn açısından önemli olup, problemlerle başa çıkma, gereksinimlerin karşılanması ve olumlu gelişim gösterme açısından faydalı olacağı varsayılmaktadır (Toprak, 2018:30).

Thoits'e göre sosyal destek bireyler için bir başa çıkma yardımcısıdır (akt. Büyükçolpan, 2019). Bu açıdan düşünüldüğünde, otizmli çocuğa sahip başta anneler olmak üzere ebeveynlerin, otizmin yarattığı günlük yaşam problemleriyle başa çıkmada sosyal desteğe ihtiyaç duymaları kaçınılmaz görülmektedir. Yakın çevresinden sosyal destek göremeyenlerin ise kendilerine sosyal destek kaynağı yaratabilmek için çeşitli yollara başvurması (örn. sosyal ağlarda benzer bireylerle tanışmak) beklenebilir.

Bireyin çevresindeki sosyal destek kaynaklarında ve kendisinde oluşan değişimler sebebiyle bireyin sosyal destek düzeyinde değişimler yaşanabilmektedir (Yıldırım, 1997). Otizmli bir çocuğa sahip olmanın getirdiği bazı sıkıntılar sebebiyle bireyin çevresinden daha önce gördüğü sosyal destek düzeyinin olumlu ya da olumsuz yönde değişmesi de olasıdır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BİR SOSYAL DESTEK SİSTEMİ OLARAK SOSYAL AĞLAR: OTİZM TANILI ÇOCUKLARIN ANNELERİ İLE BİR ARAŞTIRMA

Çalışmanın üçüncü bölümünde araştırmanın problem ve önemi açıklanarak, araştırmayı oluşturan yöntem ve bulgular gibi tüm unsurlara yönelik ayrıntılı bir anlatım sunulacaktır.

3.1. Problem

İnternet teknolojisinin sunduğu imkanlar sayesinde git gide içine aldığı kişilerarası iletişim dinamikleri, sosyal ağ kullanımlarıyla birlikte etkilenmeye ve değişiklikler göstermeye başlamıştır. Bununla birlikte bireylerin sosyalleşme süreçleri ve bireysel psikolojileri de bu tür kullanımlardan etkilenmektedir. Bu durum gruplar bazında da düşünölmeye ve test edilmeye açık görünmektedir.

Dezavantajlı gruplar, içerdğı tüm farklı kategoriler ile sosyal ağlar üzerinde de varlıklarını sürdürmektedir. Dolayısıyla dezavantajlı gruplara dahil bireylerin sosyal ağ kullanım biçimleri, sosyal ağlar üzerinde karşılaştıkları içerik ve söylemler ile yaşadıkları etkileşimler bu bireylerin sosyalleşme süreçlerini ve bireysel psikolojilerini etkilemektedir.

Otizm tanılı bireyler ve bu bireylerin aile üyeleri de yapı itibarıyla dezavantajlı gruplar içerisinde sayılmakta olup gündelik yaşam içindeki eğitim, sağlık, ulaşım, eğlence vb. süreçlerde diğer dezavantajlı gruplar gibi olumsuz durumlarla karşılaşmaya açık durumda olup bu durum sosyal ağlar için de geçerlidir. Diğer yandan sosyal ağlar, otizme dair bir çok olumlu yönde kampanya ve bilgilendirici içerikler ile benzer durumdaki bireylere veya uzmanlara ulaşabilme imkanı sunmaktadır.

Bu açıdan değerlendirildiğinde, toplum içinde ve gündelik yaşamda belli problemlere maruz kalan birey ve grupların, sosyal ağ kullanımları, sosyal ağ kullanımlarına bağlı olarak yaşadıkları etkiler, sosyal ağların onların yaşamlarını nasıl etkilediği ya da günlük yaşamda karşılaştıkları problemler karşısında sosyal ağları ne şekilde konumlandıkları, günümüz iletişim dinamikleri düşünüldüğünde üzerinde durulması ve araştırılması gereken bir konudur.

3.2. Önem

Önceki bölümde belirtilen problem durumuna istinaden bu araştırmanın konusu dezavantajlı gruplar kapsamında değerlendirilebilecek olan otizm tanılı bireylerin annelerinin ayrımcılık, yalnızlık ve sosyal destek algılarının sosyal ağ kullanımları üzerinden değerlendirilmesi olarak belirlenmiştir.

Söylem ve eylem bazında ayrımcılığa, nefret içeriğine ve istismara daha açık kabul edilebilecek olan grupların sosyal ağlardan nasıl etkilendiklerini ve hangi amaçlarla kullanmayı tercih ettiklerini tespit etmek bu grupların özellikle toplumsal bazda yaşadıkları problemlere karşı çeşitli önlemler alınması ve politikalar üretilmesi açısından önemli olacaktır.

Otizm tanılı bireylerin birincil bakım verenleri çoğunlukla anneler olmaktadır. Bu açıdan bu annelerin sosyal ağ kullanım amaçlarının ve sosyalleşme süreçleri ile bireysel psikolojilerinin bu kullanımlardan nasıl etkilendiğini incelemek dezavantajlı grupların sosyal ağlar üzerindeki varlıklarının niteliğini ve sosyal ağlardan etkilenme şekillerini tespit etme açısından önemli bir örnek olacaktır. Alanyazın incelendiğinde de, ne dezavantajlı gruplar genelinde ne de otizm tanılı bireylerin anneleri özelinde sosyal ağ kullanımları ile bu kullanımların ayrımcılık, yalnızlık, sosyal destek algısı gibi sosyalleşme süreçleri ve bireysel psikoloji üzerindeki etkileri üzerine bir çalışmaya rastlanmamış olup bu araştırmanın sonuçları önemli bir veri olarak yerini alacaktır.

3.3. Amaç

Bu araştırmanın temel amacı, otizm tanılı bireylerin annelerinin ayrımcılık, yalnızlık, sosyal destek ve umutsuzluk algılarının sosyal ağ kullanımları üzerinden değerlendirilmesidir. Bu amaç kapsamında aşağıda yer alan soruların yanıtları bulunmaya çalışılmıştır:

1. Otizm tanılı bireylerin anneleri hangi sosyal ağları kullanmayı tercih ediyor?
2. Otizm tanılı bireylerin annelerinin sosyal ağları kullanım sıklığı nedir?
3. Otizm tanılı bireylerin anneleri sosyal ağları yoğunluklu olarak hangi amaçlarla kullanmaktadırlar?
4. Otizm tanılı bireylerin anneleri sosyal ağları otizm açısından hangi amaçlar ile kullanmaktadır?
5. Otizm tanılı bireylerin anneleri otizm ile alakalı olarak hangi sosyal ağları kullanmaktadırlar?
6. Otizm tanılı bireylerin annelerinin sosyal ağlar üzerindeki sosyalleşmeleri hangi sosyal ağlar üzerinden yoğunluklu olarak sağlanmaktadır?
7. Otizm tanılı bireylerin annelerinin sosyal ağlar üzerindeki sosyalleşmesi yüz yüze sosyalleşmeye dönüşmekte midir?
8. Sosyal ağları sosyalleşme amacıyla kullanan otizm tanılı bireylerin anneleri ile bu amaçla kullanmayan otizm tanılı bireylerin annelerinin yalnızlık düzeyleri arasında fark var mıdır?
9. Sosyal ağları sosyalleşme amacıyla kullanan otizm tanılı bireylerin anneleri ile bu amaçla kullanmayan otizm tanılı bireylerin annelerinin algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasında fark var mıdır?
10. Sosyal ağları sosyalleşme amacıyla kullanan otizm tanılı bireylerin anneleri ile bu amaçla kullanmayan otizm tanılı bireylerin annelerinin algıladıkları ayrımcılık düzeyleri arasında fark var mıdır?
11. Sosyal ağları bilgi edinme amacıyla kullanan otizm tanılı bireylerin anneleri ile bu amaçla kullanmayan otizm tanılı bireylerin annelerinin umutsuzluk düzeyleri arasında bir fark var mıdır?

12. Otizm tanılı bireylerin annelerinin sosyal ağları kullanım sıklığı ile algıladıkları ayrımcılık düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
13. Otizm tanılı bireylerin annelerinin sosyal ağları kullanım sıklığı ile yalnızlık düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
14. Otizm tanılı bireylerin annelerinin sosyal ağları kullanım sıklığı ile algıladıkları sosyal destek düzeyi arasında bir ilişki var mıdır?
15. Otizm tanılı bireylerin annelerinin sosyal ağları kullanım sıklığı ile algıladıkları umutsuzluk düzeyleri arasında bir ilişki var mıdır?

3.4. Sayıtlar ve Sınırlılıklar

Bu araştırmaya katılmış olan otizm tanılı bireylerin annelerinin araştırmada kendilerine yöneltilmiş olan anket ve ölçek sorularına içtenlikle ve tamamen doğru bir biçimde yanıt verdikleri kabul edilmiştir. Açıklama ve içeriklerin yeterince açık ve anlaşılır bir biçimde hazırlanmış olması bu varsayımın doğru olduğunu düşündürmektedir. Sosyal ağlar üzerinden ulaşarak çalışmaya dahil edilmiş fakat herhangi bir kimlik bilgisine sahip olunmayan tüm katılımcıların araştırma katılım şartlarına uygun olduğu varsayılmıştır. Bu uygunluğu sağlamak için demografik bilgi formuna ait maddeler titizlikle ve ayrıntılı bir biçimde hazırlanmış olup, belli ayırt edici maddeler konulmuştur. Ayrıca araştırma için oluşturulmuş anket ve kullanılan ölçeklerin araştırmanın amacına uygun olduğu uzman görüşlerince kabul edilmiştir. Bu açılardan değerlendirildiğinde, araştırmada doğru ölçümler yapıp araştırma sonunda doğru sonuçlara ulaşılacağı varsayılmaktadır.

Bu araştırmada verilerin bir kısmı sosyal ağlar üzerinden ulaşılan katılımcılardan elde edilmiş olup, fiziksel bir arada oluş ile sağlanabilecek bazı kontrol mekanizmaları kullanılamamıştır.

3.5. Yöntem

Bu araştırma yapılırken survey yöntemine başvurulmuştur. Araştırmada, araştırmacı tarafından oluşturulmuş anket ve geçerliği güvenilirliği sağlanmış çeşitli ölçekler kullanılmıştır.

3.5.1. Araştırma Modeli

Bu araştırmada ilişkisel ve betimsel tarama modeli kullanılmıştır.

3.5.2. Veri Toplama Aracı

Veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından oluşturulmuş olan Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu, Demografik Bilgi Formu, yine araştırmacı tarafından oluşturulmuş olan Sosyal Ağ Kullanımları Anketi, Algılanan Ayrımcılık Ölçeği, UCLA Yalnızlık Ölçeği, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Beck Umutsuzluk Ölçeği kullanılmıştır.

3.5.2.1. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

Katılımcılara yapılan çalışmanın amaçlarını, katılım koşullarını ve katılımcının haklarını açıklayan, etik kurallar hakkında bilgilendirmede bulunan bir formdur.

3.5.2.2. Demografik Bilgi Formu

Katılımcıların yaş, eğitim durumu, medeni durum, sosyoekonomik düzey gibi demografik bilgilerini ve otizmli çocuklarına dair genel bilgileri edinebilmek amacıyla oluşturulmuş 18 maddeden oluşan bir bilgi formudur.

3.5.2.3. Sosyal Ağ Kullanımları Bilgi Formu

Katılımcıların sosyal ağ kullanımlarına dair bilgi elde etmek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuş ve 13 maddeden oluşan bir bilgi formudur. Katılımcılardan elde edilmek istenen bilgiler, katılımcıların genel sosyal ağ kullanım alışkanlıkları ve otizme dair sosyal ağları kullanım amaçları şeklinde ikiye ayrılmaktadır.

Formun maddelerini oluşturabilmek amacıyla İstanbul'daki bir özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde kayıtlı olan 25 adet otizmlı çocuğun annesiyle yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılarak pilot çalışma sağlanmıştır. Pilot çalışmada katılımcılara açık uçlu olarak sorulan sorulara verilen yanıtlar incelenerek, katılımcıların yoğunlaştığı maddeler dikkate alınmıştır.

Katılımcıların sosyal ağları kullanım amaçlarına dair maddeler oluşturulurken, pilot çalışmada verdikleri yanıtlar Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Çil'in aktarımına göre, Elihu Katz kullanıcıların aktifliğini dikkate alarak kitle araçlarının topluma olan etkilerinden ziyade, toplumun kitle iletişim araçlarını ne amaçlarla kullandığına dikkat çekmiştir ve böylece Kullanımlar ve Doyumlar Yaklaşımı ortaya çıkmıştır. Buna göre bireyler kitle iletişim araçlarını kullanarak gereksinimlerini gidererek doyum sağlarlar (2016:318).

Bu konuda yapılan araştırmalara göre, kullanıcıların elde ettikleri doyumlar sosyalleşme, bilgi edinme, eğlenme, boş vakit geçirme ve rahatlama/stresten uzaklaşma şeklinde yoğunlaşmıştır. Bunun yanı sıra Fiske'e göre ise kullanıcıların kullanıcıların medyadan aldığı doyumlar bireysel ilişkiler, gözetim, kişisel kimlik (referans, gerçekliği keşfetme, değer pekiştirme) ve vakit geçirme şeklindedir (akt. Akçay, 2011).

Pilot çalışmaya katılan annelerin açık uçlu bir şekilde sundukları otizme dair sosyal ağları kullanım amaçları, sosyalleşme, bilgi edinme, rahatlama/stresten uzaklaşma ve kişisel kimliğin bir alt kategorisi olan değer pekiştirme (belli konularda başkalarını etkileme ve itibar görme, ön plana çıkma) şeklinde ortaya çıkmıştır.

Buna bağılı olarak annelerin otizme dair sosyal ağıları kullanım amaçları bu dört amaç doğrultusunda kategorilendirilerek incelenmiştir.

3.5.2.4. Algılanan Ayrımcılık Ölçeğı

Bu çalışmada otizm tanılı bireylerin annelerinin ayrımcılık algılarını ölçmek amacıyla kullanılmış olan ölçek, Ruggiero ve Taylor (1995) tarafından oluşturulmuş olup “Algılanan Bireysel Ayrımcılık” ve “Algılanan Kolektif Ayrımcılık” alt ölçeklerine ayrılmaktadır. 5’li likert tipi bir ölçek olan Algılanan Ayrımcılık Ölçeğı maddeleri, “asla” ve “daima” arasında 1’den 5’e değerler arasında oluşturulmuştur ve her bir alt ölçek 4’er maddeden oluşmaktadır. Türkçe’ye uyarlanması Baysu (2007) tarafından “The effects of intergroup perceptions and ingroup identifications on the political participation of the second-generation Turkish migrants in the Netherlands” adlı doktora lisans tezi için yapılmıştır. Baysu (2007) tarafından yapılan açıklayıcı faktör analiziyle yapı geçerliğı test edilen ölçeğın yapısı iki faktörlü olarak belirlenmiş olup total varyansın %56’sını ortaya koymuştur. Ölçeğın Algılanan Bireysel ayrımcılık alt ölçeğının Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .85 iken Algılanan Kolektif Alt ölçeğının Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı .73 olarak tespit edilmiştir (Şen, 2014). Ölçeğın bu çalışmada kullanılması amacıyla Baysu’dan gerekli izinler alınarak ölçek otizm tanılı bireylerin annelerinin ayrımcılık algılarını ölçmek amacıyla yeniden düzenlenmiştir.

3.5.2.5. UCLA Yalnızlık Ölçeğı

Katılımcıların yalnızlık düzeylerinin belirlenmesi için Ucla Yalnızlık Ölçeğı (Russell, Peplau ve Ferguson,1978) kullanılmıştır. Russell ve arkadaşlarının(1980) geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasında, ölçeğın güvenirliliğı .96 ve iç tutarlılık katsayısını .94, Cronbach Alpha Katsayısı .79 olarak bulunmuştur. Türkçeye çevirisi Demir (1989) tarafından yapılmıştır; geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasında iç tutarlılık katsayısı .96, test tekrar test güvenirliliğı ise .94 olarak tespit edilmiştir. 4’lü likert tip olan ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. Her maddede bireylerin kendi sosyal

ilişkileri hakkındaki duygu ve düşüncelerini ne sıklıkla deneyimlediklerini belirtmeleri istenmektedir (Demir,1989).

3.5.2.6. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Katılımcıların sosyal destek algı düzeylerinin belirlenmesi için Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (Zimet ve ark, 1988) kullanılmıştır. 12 maddeden oluşan ölçeğin aileden gelen sosyal destek, arkadaşlardan gelen sosyal destek ve özel bir kişiden gelen sosyal desteği sorulduğu üç alt boyutu vardır. 7'li likert tip olan ölçekte alınan puanın yüksekliği algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu göstermektedir. 50 yatarak tedavi gören psikiyatri hastası, 50 cerrahi müdahale yapılan hasta,ve normal grup olarak belirlenmiş rastgele seçilmiş 50 hasta ziyaretçisi ile yapılan geçerlilik ve güvenilirlik çalışmasında üç alt grubun da ölçek ve altölçekleri kabul edilebilir düzeyde iç tutarlılık göstermiş olup Cronbach alfa katsayıları 0.80 ile 0.95 arasında bulunmuştur (Eker vd., 2001).

3.5.2.7. Beck Umutsuzluk Ölçeği

Katılımcıların umutsuzluk düzeylerinin ölçümü için Beck Umutsuzluk Ölçeği (Beck ve ark, 1974) kullanılmıştır. Ölçek katılımcıların karamsarlıklarının ölçümü için geliştirilmiş olup Türkçe'ye çevirisi Seber (1991) tarafından yapılmıştır. Kendini değerlendirme türünde olan ölçek, toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Her madde doğru-yanlış şeklinde yanıtlanmakta ve katılımcıların olumsuz beklentilerini yansıtmaktadır. Anahtar ile uyum sağlayan her yanıt 1, uyum sağlamayan her yanıt 0 olarak puanlanmakta ve toplam puan katılımcıların umutsuzluk düzeylerini göstermektedir. Seber ve arkadaşlarının yaptığı geçerlilik ve güvenilirlik araştırmasında ölçeğin ölçeğin tümü için bulunan Cronbach alfa katsayısı 0.86 olmuştur. Durak ve Palabıyıkoglu (1994) tarafından yapılan geçerlilik çalışmasında Beck Umutsuzluk Ölçeği, Beck Depresyon Ölçeği sonuçlarına göre normal olarak belirlenmiş grup ile kronik-fiziksel hastalar ve psikiyatrik hastalarından oluşan

örneklem gruplara uygulanmış ve bu iki ölçek arasındaki korelasyon katsayıları .68 ve .71 olarak tespit edilmiştir.

3.5.3. Evren/örneklem

Araştırmanın evrenini Türkiye’de yaşayan otizm tanıılı bireylerin anneleri oluşturmaktadır. Araştırmanın örneklemini ise İstanbul’da yer alan iki tane ve Edirne’de yer alan bir tane özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde kayıtlı otizm tanıılı bireylerin anneleri (100) ve sosyal paylaşım ağları aracılığıyla ulaşılmış Türkiye’de yaşayan otizm tanıılı bireylerin annelerinden (106) oluşan toplam 206 otizm tanıılı bireyin annesidir.

3.5.4. İşlem

Çalışmada kullanılan form ve ölçekler İstanbul’da yer alan iki tane ve Edirne’de yer alan bir tane özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde kayıtlı 100 tane otizm tanıılı bireyin annesine doğrudan gözlem yapılarak doldurtulmuştur. Form ve ölçekler Google forms aracılığıyla e-form şeklinde düzenlenerek sosyal paylaşım ağları üzerinden ise 106 anneye ulaşılmış ve doldurtulmuştur. Çalışmada yer alan tüm maddelerin doldurulduğundan emin olunmuş ve maddeler doldurulurken herhangi bir zorluk yaşandığı görülmemiştir. Bir katılımcının tüm maddeleri yanıtlaması ortalama 10 dakika sürmüştür.

Verilerin analizinde SPSS 24.0 programı kullanılmıştır. Katılımcıların demografik bilgileri ve sosyal ağları kullanımlarına yönelik bilgiler betimsel tablolar halinde sunulmuştur. Araştırma değişkenlerinin birbiriyle olan ilişkisi incelenirken Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi yapılmıştır. Sosyal ağları kullanım amaçları ve araştırma değişkenleri arasındaki ilişki analiz edilirken bağımsız gruplar için t-testi analizi yapılmıştır. Sosyal ağları kullanım sıklığı ve araştırma değişkenleri ilişkisi ve demografik bilgiler ile araştırma değişkenleri arasındaki ilişkiler incelenirken tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Farklılıkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla Bonferroni çoklu karşılaştırma testi

kullanılmıştır. Umutsuzluk puanlarını yordayan değişkenler incelenirken ise hiyerarşik regresyon analizinden yararlanılmıştır.

3.6. Bulgular

Bu bölümde araştırmanın hipotezlerini test etmek amacıyla yapılan analizlerin sonuçları sunulacaktır. Analizlere geçilmeden önce veri girişinin doğruluğu frekans analizi yapılarak kontrol edilmiş, boş bırakılan ölçek maddeleri için ortalama değerler atanmıştır. UCLA Yalnızlık Ölçeği ve Beck Umutsuzluk Ölçeği için toplam puanlar alınmış, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Algılanan Ayrımcılık Ölçeği için alt boyutların toplam puanları hesaplanmıştır. Hangi tip analizlerin kullanılacağına karar vermek için bütün ölçek puanlarına ilişkin basıklık ve çarpıklık katsayıları incelenmiş ve bu değer ± 2 aralığı içerisinde olduğundan analizlerde parametrik yöntemler kullanılmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013; McKillup, 2012; Wilcox, 2012).

İlk önce örnekleme ilişkin tanımlayıcı istatistik bilgileri verilecek, daha sonra da hipotezlerin testine ilişkin yapılan istatistiksel analizlerin sonuçları aktarılacaktır.

3.6.1. Örnekleme İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Veri toplanan örnekleme ilişkin tanımlayıcı istatistikler Tablo 1’de gösterilmektedir. (EK 8’de gösterilmiştir)

Katılımcıların hepsi kadınlardan oluşmaktadır (%100). Yaş dağılımına bakıldığında 3 kişinin 18-24 yaş (%1,5), 21 kişinin 25-30 yaş (%10,2), 148 kişinin 31-45 yaş (%71,8) ve 34 kişinin 45 yaşından yukarıda (%16,5) olduğu görülmüştür. Katılımcıların 28’i ilköğretim (%13,6), 17’si ortaokul (%8,3), 62’si lise (%30,1), 79’u lisans (%38,3) ve 20’si lisansüstü (%9,7) mezundur. 138 kişi çalışmazken (%67,0), 23 kişi yarı zamanlı çalışmakta (%11,2), 45 kişi tam zamanlı çalışmaktadır (%21,8). Şu anda 12 kişi köy, beldede (%5,8), 31 kişi ilçede (%15,0), 37 kişi şehirde (%18,0) ve 126 kişi büyükşehirde (%61,2) yaşamaktadır. Yaşamlarının büyük çoğunluğunu

20 kişi köy, beldede (%9,7), 35 kişi ilçede (%17,0), 44 kişi şehirde (%21,4) ve 107 kişi büyükşehirde (%51,9) geçirmiştir. 177 katılımcı evli (%85,9), 22 katılımcı boşanmış (%10,7) ve 7 katılımcı eşini kaybetmiştir (%3,4). Katılımcılardan 11'i çok düşük (%5,3), 6'sı düşük (%17,5), 134'ü orta (%65,0), 21'i yüksek (%10,2), 4'ü çok yüksek (%1,9) gelir düzeyine sahiptir. Katılımcıların 62'sinin tek çocuğu (%30,1), 100'ünün iki çocuğu (%48,5), 41'inin üç çocuğu (%19,9) ve 3'ünün dört ve üzerinde çocuğu vardır (%1,5).

Katılımcıların 17'si daha önce psikiyatrik bir tanı almışken (%8,3), 189'unun psikiyatrik bir hastalığı bulunmamaktadır (%91,7). Bu 17 kişiden 7'sine depresyon (%41,2), 4'üne anksiyete bozukluğu (%23,5), 4'üne panik atak (%23,5), 1'ine atipik otizm (%5,9) ve 1'ine de epilepsi (%5,9) tanısı konmuştur. Katılımcılardan 38'i (%18,4) daha önce profesyonel bir psikolojik destek almışken 168'i destek almamıştır (%81,6). Bu kişilerden 20'si hala destek almaya devam ederken (%52,6), 18'i yardım almaya devam etmemektedir (%47,4).

Katılımcıların 50'sinin otizimli çocuğu kız iken (%24,3), 156'sının çocuğu erkektir (%75,7). Çocuklarının ne zaman otizm tanısı aldığı sorulduğunda 26'sının 1 yıldan daha az bir süre önce (%12,6), 46'sının 1-2 yıl önce (%22,3), 51'inin 3-4 yıl önce (%24,8) ve 83'ünün 5 yıl ve daha öncesinde (%40,3) tanı aldığı ortaya çıkmıştır. Katılımcıların 61'inin (%29,6) çocuğuna kendisinden başka bakım veren birisi bulunurken 145'ine (%70,4) bakım konusunda destek olan başka birisi bulunmamaktadır. Otizm tanılı çocuğu olan annelerin 27'sinin çocuğu 1 yıldan daha az zamandır (%13,1), 36'sının çocuğu 1-2 yıldır (%17,5), 43'ünün çocuğu 3-4 yıldır (%20,9), 88'inin çocuğu 5 yıldan daha uzun zamandır (%42,7) eğitim alırken 12 kişinin çocuğu hiç eğitim almamıştır (%5,8).

Araştırmaya katılan katılımcılara herhangi bir sosyal ağda üyelikleri olup olmadığı sorulduğunda 197 kişi üyeliği olduğunu (%95,6) ve 9 kişi herhangi bir sosyal ağda üyeliği olmadığı beyan etmiştir (%4,4). Bu katılımcıların %26,7'si instagram, %27,8'i facebook, %7,4'ü twitter, %0,7'si tumblr, %1'i blogspot, %6,8'i youtube, %28,6'sı whatsapp kullanmakta olup %1'i diğer seğeneğini işaretlemiştir. Bu sosyal ağlarda ne kadar zaman geçirdikleri sorulduğunda 70'i 1 saatten az

(%34,7), 112'si 1-3 saat (%55,4) ve 20'si 4 saat ve daha fazla (%9,9) seçeneğini seçmişlerdir. Katılımcıların sosyal ağları kullanım amaçları sorgulandığında %14,1'i tanıdığı insanlarla sohbet etmek için, %17,7'si tanıdığı insanların paylaşımlarını takip etmek için, %14,1'i fotoğraf/video paylaşımı için, %8,1'i yazı paylaşımı için, %2,6'sı yeni insanlarla tanışmak için, %22,1'i yeni bilgi ve beceriler edinmek için, %9,3'ü duygu ve düşünce paylaşımı için, %2,6'sı oyun oynamak için, %8,3'ü müzik dinlemek/video izlemek için olduğunu belirtmiş %1,1'lik bir kesim ise diğer seçeneğini işaretlemiştir.

Sosyal ağları otizm açısından hangi amaçlar için kullandıkları sorulduğunda %38,6'sı bilgi edinme amaçlı, %26'sı sosyalleşme amaçlı, %23,9'u değer pekiştirme amaçlı ve %11,5'i rahatlama/stresten uzaklaşma amaçlı olduğunu belirtmiştir. Katılımcılar otizm ile ilgili sosyal ağ kullanımında %25,1 oranında instagram, %43,7 oranında facebook, %3,7 oranında twitter, %1,3' oranında blogspot, %10,7 oranında youtube, %15,2 oranında whatsapp kullanmakta olup %0,3 oranında ise diğer seçeneğini işaretlemiştir.

Sosyal ağlar üzerinden otizm tanılı başka bir çocuğun ebeveyniyle tanışıp tanışmadıkları sorulduğunda 116 kişi tanıştığını (%57,1), 87 kişi tanışmadığını (%47,9) bildirmiştir. Bu tanışma sonrasında 81 kişi hala görüşmeye devam ederken (%69,8), 35 kişi görüşmesini sonlandırmıştır (%30,2). Katılımcılara bu ebeveynlerle hangi sosyal ağ üzerinden tanıştıkları sorulmuş ve %62,2'si facebook grupları üzerinden, %15,8'i whatsapp grupları üzerinden , %19,2'si instagram sayfaları üzerinden, %1,1'i bloglar üzerinden, %0,6'sı twitter üzerinden tanıştıklarını beyan etmiştir. Tanışılan ebeveynlerle 51 kişi yüz yüze görüşmüş (%25,4), 150 kişi ise görüşmemiştir (%74,6). Son olarak bu yüz yüze görüşmeler devam ediliyor mu diye sorgulandığında 38 kişi devam ettiğini (%74,5) ve 13 kişi devam etmediğini (%25,5) bildirmiştir.

3.6.2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

Araştırma değişkenlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinin incelenmesi amacıyla Pearson momentler çarpımı korelasyon analizi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 2’de gösterilmektedir.

Analiz sonucuna göre, Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği toplam puanı ile Algılanan Ayrımcılık Ölçeği toplam puanı arasında ($r = -.38, p=0,000$), Algılanan Ayrımcılık Ölçeği alt boyutlarından olan kolektif ayrımcılık ($r = -.16, p=0,023$) ve bireysel ayrımcılık arasında ($r = -.48, p= 0,000$), UCLA Yalnızlık Ölçeği toplam puanı arasında ($r = -.66, p= 0,000$) ve Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam puanı arasında ($r = -.50, p=0,000$) negatif yönde anlamlı korelasyonlar saptanmıştır.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği alt boyutlarından olan arkadaş desteği toplam puanı ile Algılanan Ayrımcılık Ölçeği toplam puanı arasında ($r = -.31, p=0,000$), Algılanan Ayrımcılık Ölçeği alt boyutlarından bireysel ayrımcılık arasında ($r = -.43, p= 0,000$), UCLA Yalnızlık Ölçeği toplam puanı arasında ($r = -.64, p= 0,000$) ve Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam puanı arasında ($r = -.42, p=0,000$) negatif yönde anlamlı korelasyonlar bulunmuştur.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği alt boyutlarından olan aile desteği toplam puanı ile Algılanan Ayrımcılık Ölçeği toplam puanı arasında ($r = -.31, p=0,000$), Algılanan Ayrımcılık Ölçeği alt boyutlarından olan kolektif ayrımcılık ($r = -.16, p=0,025$) ve bireysel ayrımcılık arasında ($r = -.37, p= 0,000$), UCLA Yalnızlık Ölçeği toplam puanı arasında ($r = -.42, p= 0,000$) ve Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam puanı arasında ($r = -.42, p=0,000$) negatif yönde anlamlı korelasyonlar olduğu ortaya çıkmıştır.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği alt boyutlarından olan özel bir insan desteği toplam puanı ile Algılanan Ayrımcılık Ölçeği toplam puanı arasında ($r = -.33, p=0,000$), Algılanan Ayrımcılık Ölçeği alt boyutlarından olan kolektif ayrımcılık ($r = -.14, p=0,040$) ve bireysel ayrımcılık arasında ($r = -.42, p= 0,000$), UCLA Yalnızlık Ölçeği toplam puanı arasında ($r = -.58, p= 0,000$) ve Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam puanı arasında ($r = -.40, p=0,000$) negatif yönde anlamlı korelasyonlar olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Araştırma Değişkenleri Arasındaki İlişkiler

	1.	1.1	1.2	1.3	2.	2.1	2.2	3.	4.
1. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	1								
1.1. Arkadaş desteği	,85***	1							
1.2. Aile desteği	,77***	,45***	1						
1.3. Özel bir insan desteği	,87***	,65***	,50***	1					
2. Algılanan Ayrımcılık Ölçeği	-	-	-	-	1				
	,38***	,31***	,31***	,33***					
2.1. Kolektif ayrımcılık	-,16*	-,10	-,16*	-,14*	,84***	1			
2.2. Bireysel ayrımcılık	-	-	-	-	,85***	,42***	1		
	,48***	,43***	,37***	,42***					
3. UCLA Yalnızlık Ölçeği	-	-	-	-	,39***	,12	,54***	1	
	,66***	,64***	,42***	,58***					
4. Beck Umutsuzluk Ölçeği	-	-	-	-	,30***	,05	,45***	,60***	1
	,50***	,42***	,42***	,40***					

*p<0,05 ; ***p<0,001

Algılanan Ayrımcılık Ölçeği toplam puanı ile UCLA Yalnızlık Ölçeği toplam puanı arasında ($r = ,39$, $p = 0,000$) ve Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam puanı arasında ($r = ,30$, $p = 0,000$) pozitif yönde anlamlı korelasyonlar olduğu saptanmıştır.

Algılanan Ayrımcılık Ölçeği alt boyutlarından olan bireysel ayrımcılık toplam puanı ile UCLA Yalnızlık Ölçeği toplam puanı arasında ($r = ,54$, $p = 0,000$) ve Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam puanı arasında ($r = ,45$, $p = 0,000$) pozitif yönde anlamlı korelasyonlar olduğu bulunmuştur.

Son olarak UCLA Yalnızlık Ölçeği toplam puanı ile Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam puanı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu gösterilmiştir ($r = ,60$, $p = 0,000$).

3.6.3. Sosyal Ağları Kullanım Amaçları ve Araştırma Değişkenleri

Bu bölümde araştırma değişkenlerinin sosyal ağların kullanım amaçlarına (bilgi edinme, sosyalleşme, değer pekiştirme, rahatlama/stresten uzaklaşma) göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik olarak yapılan bağımsız gruplar için t-testi analizi sonuçları aktarılacaktır.

3.6.3.1. Sosyal Ağları Bilgi Edinme Amaçlı Kullanma ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin, sosyal ağları bilgi edinme amaçlı kullanan ve kullanmayan katılımcılar arasında farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar için t-testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 3'te gösterilmektedir.

Tablo 3. Sosyal Ağları Bilgi Edinme Amaçlı Kullanma ve Araştırma Değişkenleri

Değişkenler	Bilgi amaçlı (n=187)	Bilgi amaçlı değil (n=19)	t	p
Aile desteği				
Ortalama $\pm$ SS ¹	19,14 $\pm$ 7,60	22,63 $\pm$ 6,46	-2,207	0,037
Beck Umutsuzluk Ölçeği				
Ortalama $\pm$ SS ¹	28,47 $\pm$ 6,24	25,84 $\pm$ 6,26	2,744	0,028

¹SS: Standart sapma

Analiz sonucunda sosyal amaçları bilgi edinme amaçlı kullanan katılımcıların Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği alt boyutlarından olan aile desteği puanı ($X= 19,14 \pm 7,60$), bilgi edinme amaçlı kullanmayan katılımcıların puanlarından ($X= 22,63 \pm 6,46$) anlamlı olarak daha düşük bulunmuştur ($t= -2,207$, $p= 0,037$).

Sosyal ağları bilgi edinme amaçlı kullanan katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam puanları ise ($X= 28,47 \pm 6,24$), bilgi edinme amaçlı kullanmayan katılımcıların puanlarından ($X= 25,84 \pm 6,26$) istatistiksel açıdan daha yüksek bulunmuştur.

Diğer araştırma değişkenleri sosyal ağları bilgi edinme amaçlı kullanıp kullanmamaya bağlı olarak değişmemektedir ($p>0,05$).

3.6.3.2. Sosyal Ağları Sosyalleşme Amaçlı Kullanma Ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin, sosyal ağları sosyalleşme amaçlı kullanan ve kullanmayan katılımcılar arasında farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar için t-testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4. Sosyal Ağları Sosyalleşme Amaçlı Kullanma ve Araştırma Değişkenleri

Değişkenler	Sosyalleşme amaçlı (n=126)	Sosyalleşme amaçlı değil (n=80)	t	p
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği				
Ortalama $\pm$ SS ¹	47,34 $\pm$ 20,17	53,68 $\pm$ 19,82	-2,220	0,023
Aile desteği				
Ortalama $\pm$ SS ¹	18,38 $\pm$ 7,84	21,16 $\pm$ 6,79	-2,697	0,008
UCLA Yalnızlık Ölçeği				
Ortalama $\pm$ SS ¹	46,40 $\pm$ 10,50	35,62 $\pm$ 8,56	4,097	0,001

¹SS: Standart sapma

Sosyal ağları sosyalleşme amaçlı kullananların Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanları ($X= 47,34 \pm 20,17$), sosyalleşme amaçlı kullanmayanların puanlarına göre ($X= 53,68 \pm 19,82$) anlamlı derecede daha düşük bulunmuştur ($t= -2,220$, $p= 0,023$).

Sosyal ağları sosyalleşme amaçlı kullananların Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği alt boyutlarından olan aile desteği puanı ($X= 18,38 \pm 7,84$), sosyalleşme amaçlı kullanmayan katılımcıların puanlarından ($X= 21,16 \pm 6,79$) anlamlı olarak daha düşük saptanmıştır ($t= -2,697$, $p= 0,008$).

Son olarak, sosyal ağları sosyalleşme amaçlı kullananların UCLA Yalnızlık Ölçeği puanları ($X= 46,40 \pm 10,50$), sosyalleşme amaçlı kullanmayanların puanlarından ($X= 35,62 \pm 8,56$) istatistiksel açıdan anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur ($t= 4,097$, $p= 0,001$).

Diğer araştırma değişkenleri sosyal ağları sosyalleşme amaçlı kullanıp kullanmamaya bağlı olarak değişmemektedir ($p>0,05$).

3.6.3.3. Sosyal Ağları Değer Pekiştirme Amaçlı Kullanma ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin, sosyal ağları değer pekiştirme amaçlı kullanan ve kullanmayan katılımcılar arasında farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar için t-testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 5'te gösterilmektedir.

Tablo 5. Sosyal Ağları Değer Pekiştirme Amaçlı Kullanma ve Araştırma Değişkenleri

Değişkenler	Değer pekiştirme amaçlı (n=116)	Değer pekiştirme amaçlı değil (n=90)	t	p
Aile desteği				
Ortalama $\pm$ SS ¹	18,16 $\pm$ 7,81	21,14 $\pm$ 6,90	-2,910	0,004
Beck Umutsuzluk Ölçeği				
Ortalama $\pm$ SS ¹	28,85 $\pm$ 6,43	25,42 $\pm$ 6,00	2,642	0,009

¹SS: Standart sapma

Sosyal ağları değer pekiştirme amaçlı kullananların Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği alt boyutlarından olan aile desteği puanı ($X= 18,16 \pm 7,81$), değer pekiştirme amaçlı kullanmayan katılımcıların puanlarından ($X= 21,14 \pm 6,90$) anlamlı olarak daha düşük saptanmıştır ($t= -2,910$, $p= 0,004$).

Sosyal ağları değer pekiştirme amaçlı kullananların Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları ($X= 28,85 \pm 6,43$), değer pekiştirme amaçlı kullanmayanların puanlarından

($X = 25,42 \pm 6,00$) istatistiksel açıdan anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur ($t = 2,642$, $p = 0,009$).

3.6.3.4. Sosyal Ağları Rahatlama/Stresten Uzaklaşma Amaçlı Kullanma ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin, sosyal ağları rahatlama/stresten uzaklaşma amaçlı kullanan ve kullanmayan katılımcılar arasında farklılaşıp farklılaşmadığını tespit etmek için bağımsız gruplar için t-testi yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 6’da gösterilmektedir.

Tablo 6. Sosyal Ağları Rahatlama/Stresten Uzaklaşma Amaçlı Kullanma ve Araştırma Değişkenleri

Değişkenler	Rahatlama/Stresten uzaklaşma amaçlı (n=56)	Rahatlama/Stresten uzaklaşma amaçlı değil (n=150)	t	p
Çok Boyutlu				
Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	45,50 ± 19,28	51,41 ± 20,39	-2,967	0,039
Ortalama ± SS ¹				
Beck				
Umutsuzluk Ölçeği	30,32 ± 6,22	27,82 ± 6,26	3,127	0,006
Ortalama ± SS ¹				

¹SS: Standart sapma

Sosyal ağları rahatlama/stresten uzaklaşma amaçlı kullananların Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği toplam puanı ($X = 45,50 \pm 19,28$), rahatlama/stresten

uzaklaşma amaçlı kullanmayan katılımcıların puanlarından ($X= 51,41 \pm 20,39$) anlamlı olarak daha düşük saptanmıştır ($t= -2,967$, $p= 0,039$).

Sosyal ağları rahatlama/stresten uzaklaşma amaçlı kullananların Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları ($X= 30,32 \pm 6,22$), rahatlama/stresten uzaklaşma amaçlı kullanmayanların puanlarından ($X= 27,82 \pm 6,26$) istatistiksel açıdan anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur ($t= 3,127$, $p= 0,006$).

3.6.4. Sosyal Ağları Kullanım Sıklığı ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin otizm tanılı bireylerin annelerinin sosyal ağları kullanım sıklığına göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik olarak tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 7’de gösterilmektedir.

Tablo 7. Sosyal Ağları Kullanım Sıklığı ve Araştırma Değişkenleri

Değişkenler	Sosyal ağları kullanım sıklığı	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	df	F	p
UCLA	1 saatten az	Grup içi	112,55	2		
Yalnızlık	1-3 saat	Gruplar	23333,75	199	5,053	0,007
Ölçeği	4 saatten fazla	arası	23446,30	201		
		Toplam				

Analiz sonucuna göre araştırma değişkenlerinden yalnızca UCLA Yalnızlık Ölçeği puanının sosyal ağları kullanım sıklığına göre farklılaştığı bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplar arasından olduğunu belirlemeye yönelik yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre, sosyal ağları 1 saatten az kullanan katılımcıların

UCLA Yalnızlık Ölçeği puanlarının sosyal ağırları 4 saatten fazla kullananların puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır ($F_{2-199} = 5,053$, $p = 0,007$).

3.6.5. Yaşanılan Yer ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin otizm tanılı bireylerin annelerinin yaşadıkları yere göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik olarak tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 8’de gösterilmektedir.

Tablo 8. Yaşanılan Yer ve Araştırma Değişkenleri

Değişkenler	Yaşanılan yer	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	df	F	p
Bireysel ayrımcılık	Köy, belde	Grup içi	161,55	3	3,258	0,023
	İlçe	Gruplar	3338,76	202		
	Şehir	arası	3500,31	205		
	Büyükşehir	Toplam				

Analiz sonucuna göre araştırma değişkenlerinden yalnızca Algılanan Ayrımcılık Ölçeği alt boyutlarından bireysel ayrımcılık puanının yaşanılan yere göre farklılaştığı bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplar arasından olduğunu belirlemeye yönelik yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre, köy, beldede yaşayan katılımcıların bireysel ayrımcılık puanlarının büyükşehirde yaşayanların bireysel ayrımcılık puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır ($F_{3-202} = 3,258$, $p = 0,023$).

3.6.6. Gelir Düzeyi Ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin otizm tanılı bireylerin annelerinin gelir düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik olarak tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz yapılmadan önce gruplar arasındaki niceliksel farkı en aza indirmek amacıyla çok düşük ile düşük gelir grupları ve yüksek ile çok yüksek gelir grupları tek bir grupta birleştirilmiştir. Analiz sonuçları Tablo 9’da gösterilmektedir.

Tablo 9. Gelir Düzeyi ve Araştırma Değişkenleri

Değişkenler	Gelir düzeyi	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	df	F	p
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	Düşük	Grup içi	10809,35	2	15,024	0,000
	Orta	Gruplar	73027,48	203		
	Yüksek	arası	83836,83	205		
		Toplam				
Bireysel ayrımcılık	Düşük	Grup içi	183,90	2	5,628	0,004
	Orta	Gruplar	3316,41	203		
	Yüksek	arası	3500,30	205		
		Toplam				
UCLA Yalnızlık Ölçeği	Düşük	Grup içi	1994,83	2	9,053	0,000
	Orta	Gruplar	22366,52	203		
	Yüksek	arası	24361,35	205		
		Toplam				
Beck Umutsuzluk Envanteri	Düşük	Grup içi	325,88	2	4,277	0,015
	Orta	Gruplar	7734,13	203		
	Yüksek	arası	8060,01	205		
		Toplam				

Analiz sonucuna göre araştırma değişkenlerinden Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği toplam puanının gelir düzeyine göre farklılaştığı bulunmuştur.

Farklılığın hangi gruplar arasından olduğunu belirlemeye yönelik yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre, gelir düzeyi düşük katılımcıların Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarının orta ve yüksek gelir düzeyine sahip katılımcıların puanlarından anlamlı derecede düşük olduğu saptanmıştır ($F_{2-203}=15,024$, $p=0,000$).

Algılanan Ayrımcılık Ölçeği alt boyutlarından bireysel ayrımcılık puanının gelir düzeyine göre farklılaştığı bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplar arasından olduğunu belirlemeye yönelik yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre, gelir düzeyi düşük katılımcıların bireysel ayrımcılık puanlarının orta gelir düzeyine sahip katılımcıların puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır ($F_{2-203}=5,628$, $p=0,004$).

UCLA Yalnızlık Ölçeği puanlarının gelir düzeyine göre farklılaştığı bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplar arasından olduğunu belirlemeye yönelik yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre, gelir düzeyi düşük katılımcıların UCLA Yalnızlık Ölçeği puanlarının orta ve yüksek gelir düzeyine sahip katılımcıların puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır ($F_{2-203}=9,053$, $p=0,000$).

Son olarak Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının gelir düzeyine göre farklılaştığı bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplar arasından olduğunu belirlemeye yönelik yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre, gelir düzeyi düşük katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarının, orta ve yüksek gelir düzeyine sahip katılımcıların puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır ($F_{2-203}=4,277$, $p=0,015$).

3.6.7. Otizmlı Çocuğun Eğitim Süresi ve Araştırma Değişkenleri

Araştırma değişkenlerinin otizmlı çocuğun eğitim süresine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemeye yönelik olarak tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 10'da gösterilmektedir.

Analiz sonucuna göre Algılanan Ayrımcılık Ölçeği toplam puanının otizmli çocuğun eğitim süresine göre farklılaştığı bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplar arasından olduğunu belirlemeye yönelik yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre, otizmli çocuğu 1 yıldan az eğitim alan annelerin Algılanan Ayrımcılık Ölçeği puanlarının, çocuğu 5 yıl ve üzeri eğitim alan annelerin puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır ($F_{4-201} = 4,735$, $p = 0,001$).

Tablo 10. Otizmli Çocuğun Eğitim Süresi ve Araştırma Değişkenleri

Değişkenler	Otizmli çocuğun eğitim süresi	Varyans kaynağı	Kareler toplamı	df	F	p
Algılanan Ayrımcılık Ölçeği	Hiç					
	1 yıldan az	Grup içi	851,55	4		
	1-2 yıl	Gruplar	9037,20	201	4,735	0,001
	3-4 yıl	arası	9888,75	205		
	5 yıl ve üzeri	Toplam				
Bireysel ayrımcılık	Hiç					
	1 yıldan az	Grup içi	294,22	4		
	1-2 yıl	Gruplar	3206,09	201	4,611	0,001
	3-4 yıl	arası	3500,31	205		
	5 yıl ve üzeri	Toplam				
Kolektif Ayrımcılık	Hiç					
	1 yıldan az	Grup içi	158,82	4		
	1-2 yıl	Gruplar	3291,78	201	2,245	0,049
	3-4 yıl	arası	3450,60	205		
	5 yıl ve üzeri	Toplam				

Algılanan Ayrımcılık Ölçeği alt boyutlarından bireysel ayrımcılık puanının otizmli çocuğun eğitim süresine göre farklılaştığı bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplar arasından olduğunu belirlemeye yönelik yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre, otizmli çocuğu 1 yıldan az eğitim alan annelerin bireysel ayrımcılık puanlarının, çocuğu 5 yıl ve üzeri eğitim alan annelerin puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır ($F_{4-201} = 4,611$, $p = 0,001$).

Son olarak Algılanan Ayrımcılık Ölçeği alt boyutlarından kolektif ayrımcılık puanının otizmli çocuğun eğitim süresine göre farklılaştığı bulunmuştur. Farklılığın hangi gruplar arasından olduğunu belirlemeye yönelik yapılan Bonferroni çoklu karşılaştırma testine göre, otizmli çocuğu 1 yıldan az eğitim alan annelerin kolektif ayrımcılık puanlarının, çocuğu 5 yıl ve üzeri eğitim alan annelerin puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır ($F_{4-201} = 2,245$, $p = 0,049$).

3.6.8. Otizm Tanılı Bireylerin Annelerinin Umutsuzluk Puanlarını Yordayan Değişkenler

Otizm tanılı bireylerin annelerinin Beck Umutsuzluk Ölçeği'nden aldıkları puanları yordayan değişkenleri belirleyebilmek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Beck Umutsuzluk Ölçeği toplanan puanı yordanan değişken olarak eklenmiş daha sonra ilk adımda sosyal ağ kullanım süresi ve gelir düzeyi, ikinci adımda ise Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, Algılanan Ayrımcılık Ölçeği ve UCLA Yalnızlık Ölçeği toplam puanları yordayıcı değişkenler olarak regresyon denkleminde eklenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 11'de gösterilmektedir.

Tablo 11. Otizm Tanılı Bireylerin Annelerinin Umutsuzluk Puanlarını Yordayan Değişkenler

	B	Beta	R	R ²	Uyarlanm	F
					ış R ²	
Gelir düzeyi	-,56	-,20	,30	,09	,08	3,047*
Sosyal ağ kullanım sıklığı	,58	,10				
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği	-,05	-,16	,61	,37	,35	22,831* **
Algılanan Ayrımcılık Ölçeği	,27	,47				
*p<.05; ***p<.001						

Analiz sonucuna göre Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam varyansının %35'inin modeldeki değişkenler ile açıklandığı tespit edilmiştir. Bu değişkenlerin hangileri olduğu incelendiğinde, denkleme ilk blokta giren gelir düzeyi ve sosyal ağ kullanım sıklığı ve ikinci blokta giren Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ve Algılanan Ayrımcılık Ölçeği olduğu görülmüştür. Gelir düzeyinin azalması ve sosyal ağ kullanım sıklığının artması Beck Umutsuzluk Ölçeği puanlarını arttırmakta ve bu iki değişken toplam varyansın %8'ini açıklamaktadır ($F_{2-199} = 3,047$, $p = 0,040$). Denkleme ikinci sırada giren değişkenlerden Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanlarının azalması ve Algılanan Ayrımcılık Ölçeği puanlarının artması ile Beck Umutsuzluk Ölçeği açıklanan varyansı %35'e yükselmektedir ($F_{5-196} = 22,831$, $p = 0,000$).

3.7. Genel Değerlendirme

Bu çalışmada, 206 katılımcısının 197'sinin (%95,6) sosyal ağlarda üyeliği olduğu görülmüştür. Sosyal ağlarda üyeliği olan bu katılımcıların kullanmayı en çok tercih ettikleri sosyal ağlar sırasıyla Whatsapp, Facebook ve Instagram olarak görülmüş olup, bu sosyal ağların katılımcılar arasında çok yüksek oranda kullanıldığı görülmüştür. Bu yoğun katılım, günümüzde sosyalleşme süreçlerinde yeni iletişim teknolojilerinin temel bir noktaya oturarak büyük bir etkiye sahip olduğu görüşünü desteklemektedir.

Durak ve Seferoğlu'nun (2016:531) yaptığı çalışmaya göre Türkiye'de kullanıcıların sosyal ağ kullanımı ortalama 2 saat 56 dakika iken, Solmaz ve arkadaşlarının (2013:27) yaptığı çalışmaya göre ise 1 saatten az kullanım %27,8, 1-3 saat kullanım %50,4, 4-6 saat kullanım ise %15,4 olarak bulunmuştur. Bu çalışmadaki sosyal ağ kullanım sıklığı sonuçları ise 1 saatten az kullanım %34,7, 1-3 saat kullanım %50,4, 4 saatten fazla kullanım ise %9,9 şeklinde olup, bu sonuçlar Durak ve Seferoğlu ile Solmaz ve arkadaşlarının araştırmalarıyla birbirine yakın ve tutarlı görülmektedir. Buna bağlı olarak, otizm gibi günlük yaşam dinamiklerini ciddi oranda etkileyen bir tanıya sahip çocukların annelerinin sosyal ağ kullanım sıklıklarının bu durumdan etkilenmediğini göstermektedir.

Katılımcıların %93,1 gibi yüksek bir oranla içerik üretilen sayfa ya da bloğa sahip olmadıkları görülmüş olup, içerik üreten 14 katılımcıdan yalnızca 2'sinin bunu otizm hakkında yaptığı görülmüştür. Katılımcılara otizm açısından kullanım amaçları sorulduğunda ise 116'sının otizm içerikli bilgilendirme, deneyim paylaşımı gibi içerikler ürettikleri görülmüştür. Aradaki bu fark, içeriklerin daha çok Facebook, whatsapp gibi sosyalleşme amaçlı sosyal ağlarda üretildiğine işaret etmekte olup, değer pekiştirmenin sosyalleşmenin bir alt aracı olarak kullanıldığını düşündürülebilir. Bu amaçla bu konuda kesin veriler elde edilebilecek bir çalışmanın yapılması faydalı olabilir.

Katılımcıların sosyal ağları kullanım amaçları incelendiğinde, en yüksek kullanım amacının yeni bilgi ve beceriler edinme olduğu görülürken, bunu takip eden amaçların sırasıyla tanınan insanlarla sohbet etme, paylaşımları takip etme ve

fotoğraf/video paylaşımı olduğu görülmektedir. Katılımcıların sosyal ağları otizm açısından hangi amaçlarla kullandığı incelendiğinde ise, bilgi edinmenin ilk sırada olduğu ve onu sırasıyla sosyalleşme, değer pekiştirme ve rahatlama/stresten uzaklaşmanın takip ettiği görülmektedir. Karşılaştırma yapıldığında, sosyal ağları günlük kullanım amaçları ile otizm açısından kullanım amaçları arasında bir benzerlik olduğu görülmektedir.

Katılımcıların otizm ile ilgili olarak hangi sosyal ağları kullandıkları sorulduğunda, yoğun oranda (%43,7) Facebook kullanımının ön plana çıktığı görülmektedir. Facebook'u sırasıyla Instagram (%25,1), Whatsapp (%15,2) ve Youtube (%10,7) takip etmektedir. Bu noktada genel sosyal ağ kullanım tercihlerinden farklı olarak, Whatsapp'ın yer değiştirdiği görülmektedir. Bunun sebebinin Whatsapp'ın diğerlerine kıyasla daha kısıtlı bir kullanımı ve içeriği olması gösterilebilir.

Katılımcıların sosyal ağlar üzerinden otizm tanılı başka bir çocuğun ebeveyniyle tanışıp tanışmadıkları sorusu incelendiğinde, %57,1'inin tanıştığı görülmüş olup, tanışanların %69,8'inin tanıştıkları kişilerle sosyal ağlar üzerinden görüşmeye devam ettikleri görülmüştür. Yine sosyal ağlar üzerinden diğer ebeveynlerle tanışan katılımcıların sosyal ağlar üzerindeki iletişimlerini yüz yüze iletişime çevirip çevirmediği sorulduğunda, yalnızca %25,4'ünün evet yanıtı verdiği görülmüştür. Evet yanıtı verenlerin %74,5'i ise bu ebeveynlerle yüz yüze görüşmeye devam ettiklerini belirtmişlerdir. Bu sonuçlar sosyal ağların otizmlı çocukların anneleri için bir sosyalleşme aracı olduğunu göstermektedir. Tanışılan kişilerle yüksek oranda görüşmeye devam ediliyor olması sosyal ağların kalıcı ilişkiler sağladığını gösteriyor olabilir. Aynı zamanda düşük bir oranda olsa dahi sosyal ağlardan tanışılan kişilerle yüz yüze iletişime geçilmesi ve bu iletişim yüksek oranda sürdürülmeye devam ediyor olması da sosyal ağların otizmlı çocukların anneleri için işlevsel bir sosyalleşme aracı olduğunu göstermektedir.

Analiz sonucunda sosyal ağları bilgi edinme amaçlı kullanan katılımcıların Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği alt boyutlarından olan aile desteği puanı, bilgi edinme amaçlı kullanmayan katılımcıların puanlarından anlamlı olarak

daha düşük bulunmuştur. Bu durum aileden daha az sosyal destek algılayan katılımcıların bilgi edinme amacıyla sosyal ağlara yöneldiğini göstermektedir.

Sosyal ağları bilgi edinme amaçlı kullanan katılımcıların Beck Umutsuzluk Ölçeği toplam puanları ise bilgi edinme amaçlı kullanmayan katılımcıların puanlarından istatistiksel açıdan daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, daha yüksek umutsuzluk düzeyine sahip annelerin bilgi edinmek amacıyla sosyal ağlara başvurduğunu göstermektedir.

Sosyal ağları sosyalleşme amaçlı kullananların Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği puanları, sosyalleşme amaçlı kullanmayanların puanlarına göre anlamlı derecede daha düşük bulunmuştur. Bu durum da sosyal destek algısı daha düşük olan annelerin sosyalleşme amacıyla sosyal ağlara yöneldiğini göstermektedir. Aynı durum aile sosyal desteği daha düşük olan anneler için de geçerlidir.

Sosyal ağları sosyalleşme amaçlı kullananların UCLA Yalnızlık Ölçeği puanları, sosyalleşme amaçlı kullanmayanların puanlarından istatistiksel açıdan anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Bu durum da yalnızlık düzeyi daha yüksek olan annelerin sosyalleşme amacıyla sosyal ağlara yöneldiğini göstermektedir.

Sosyal ağları değer pekiştirme amaçlı kullananların Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği alt boyutlarından olan aile desteği puanı, değer pekiştirme amaçlı kullanmayan katılımcıların puanlarından anlamlı olarak daha düşük saptanmıştır. Aileden algıladığı destek az olan annelerin değer pekiştirme amacıyla sosyal ağlara başvurduğu görülmektedir. Diğer yandan sosyal ağları değer pekiştirme amaçlı kullananların Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları, değer pekiştirme amaçlı kullanmayanların puanlarından istatistiksel açıdan anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Umutsuzluk değeri yüksek annelerin değer pekiştirme amacıyla sosyal ağlara başvurduğu görülmektedir.

Sosyal ağları rahatlama/stresten uzaklaşma amaçlı kullananların Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği toplam puanı, rahatlama/stresten uzaklaşma amaçlı kullanmayan katılımcıların puanlarından anlamlı olarak daha düşük saptanmıştır. Bu

durum, sosyal destek algısı daha az olan annelerin rahatlama/stresten uzaklaşma amacıyla sosyal ağlara başvurduğunu göstermektedir.

Sosyal ağları rahatlama/stresten uzaklaşma amaçlı kullananların Beck Umutsuzluk Ölçeği puanları, rahatlama/stresten uzaklaşma amaçlı kullanmayanların puanlarından istatistiksel açıdan anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, umutsuzluk düzeyi daha yüksek olan annelerin, rahatlama/stresten uzaklaşma amacıyla sosyal ağlara yöneldiğini göstermektedir.

Sosyal ağların kullanım sıklığı açısından değerlendirmesine göre, 1 saatten az kullanan katılımcıların UCLA Yalnızlık Ölçeği puanlarının sosyal ağları 4 saatten fazla kullananların puanlarından anlamlı derecede yüksek olduğu saptanmıştır. Bu durum, otizmlili çocuğa sahip annelerin sosyal ağları kullanım sıklığı arttıkça yalnızlık düzeylerinin azaldığını göstermekte olup, bu anneler için sosyal ağların bir sosyalleşme aracı haline geldiği düşünülebilir.

Bir diğer analiz incelendiğinde, gelir düzeyinin azalması ve sosyal ağ kullanım sıklığının artması umutsuzluk düzeyini artırmaktadır. Bu durum, sosyal ağlarda otizme dair karşılaşılan ve maddi yük gerektiren çeşitli eğitim, tedavi vb. unsurların bilgisine sahip olup, bunlara maddi kaynaklı olarak ulaşamayacak olma düşüncesinin annedeki umutsuzluk düzeyini artırdığını gösteriyor olabilir.

Algılanan ayrımcılık düzeyi ile sosyal ağ kullanım amaç ve sıklıkları arasında anlamlı yönde bir ilişki bulunamamıştır. Bu durumun sebebi olarak, otizmlili çocuğa sahip annelerin kendileriyle aynı durumda olan diğer anneler ile sosyal ağlar üzerinde bir araya gelip kendileri için bir destek platformuna sahip olma şansları olmasına rağmen, diğer yandan sosyal ağların farklı gelişim ve engelliliğe yönelik içerdiği yoğun nefret söylemlerinin karşı etki gösterdiği de düşünülebilir. Bu açıdan düşünüldüğünde, ayrımcılık algısı ve sosyal ağlar ilişkisi üzerine söylem çözümlerlerinin de dahil olduğu daha ayrıntılı bir çalışma daha doğru ve net bir sonuç verebilir.

SONUÇ

Günümüzde sosyal ağlar, bireysel ve toplumsal düzeylerde oldukça önemli ve temel bir faktör haline gelmiştir. Sosyal ağların, bireysel farklılıklar ve eşit haklar noktasında bireylerde hassas bir durum haline gelebilen psikolojik iyilik hali üzerinde yoğun bir etkisi vardır. Bu çalışmada da farklı gelişim gösteren ve belli noktalarda toplum dinamikleri ve normlarından ayrı düşebilen otizmlili bireylerin annelerinin psikolojik iyilik hali göstergelerinden olan yalnızlık, ayrımcılık, sosyal destek ve umutsuzluk algılarının sosyal ağ kullanımları üzerinden değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Sonuçlar değerlendirildiğinde, otizmlili çocuğa sahip annelerin psikolojik iyilik seviyelerini yükseltmek için sosyal ağlara yöneldikleri düşünülebilir. Bu açıdan düşünüldüğünde, günlük yaşam dinamiklerinde bu tür yoğun stres ve sıkıntı yaşayabilen bireylerin psikolojik iyilik durumlarını kötü yönde etkilememek ve daha iyiye gitmesini sağlamak için, sosyal ağlarda yer alan içeriklere ve sosyalleşme dinamiklerine dair çeşitli planlamalar ve çalışmalar yapılması, sosyal ağ kullanıcılarının ve dolayısıyla toplum yapısının ayrımcı ve nefret içerikli söylemlerden arındırılması için eğitim sisteminde köklü değişikliklere gidilmesi, geleneksel ve yeni medyaya sıklıkla konu olabilen siyasi, sportif, sanatsal tüm kişi, kurum ve oluşumların “farklı olana tahammül” noktasında “eşitlik” kavramının ne demek olduğunu unutmaması, aksine bu konuda örnek olması gerekmektedir.

Sosyal ağların bireyler üzerinde çeşitli ve yoğun etkilere sahip olduğu bu kadar açıkken, bu konuda, farklı bağlamlar ve gruplar çerçevesinde genişletilerek çok daha fazla çalışmanın yapılması oldukça önemli görülmektedir.

KAYNAKÇA

- AKDENİZ, Y.: 2016 *3g ve 4.5g mobil internet bağlantısının, matematiksel iletişim modelindeki mesaj, iletili, kanal ve alıcı unsurlarına etkisi: Whatsapp Messenger örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- AKÇAY, H.: 2011 *Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı ağılamlında sosyal medya kullanımı: Gümüşhane Üniversitesi üzerine bir araştırma, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, 33, 137-161.*
- AKKÖK, F.: 1997 *Farklı özelliği olan çocuk anne-babaların yaşadıkları, Farklılıkla Yaşamak içinde, Ed. A. N. Karancı, 9-21, Türk Psikologlar Derneği, 1. Basım, Ankara.*
- AKSAK, M.: 2017 *Farklı lise türlerine devam eden lise öğrencilerinin sosyal medyaya ilişkin tutumları ile yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- ALLPORT, G. W.: 1979 *The nature of Prejudice*. MA: Addison-Wesley.
- AMERICAN PSYCHIATRIC ASSOCIATION.: 2013 *Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-5®)*. American Psychiatric Pub.
- ARDAHAN, M.: *Sosyal destek ve hemşirelik. Atatürk Üniversitesi*

- 2006 *Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, 9 (2), 68-75.
- ARMAĞAN, A.:
2014 Yalnızlık ve kişilerarası iletişim ilişkisi: Öğrenciler üzerinde bir araştırma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7 (30), 27-43.
- AY, E.: 2018 *Kanserli çocuğu olan ebeveynlere verilen bilişsel davranışçı yaklaşım temelli psikoeğitimin umutsuzluk ve streste baş etme üzerine etkisinin incelenmesi*. Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- BARAK, A.: 2018 *Sosyal medya kullanım motivasyonları üzerine karşılaştırmalı bir araştırma: Facebook, Twitter, Instagram örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- BAŞER, A.: 2014 *Sosyal medya kullanıcılarının kişilik özellikleri, kullanım ve motivasyonlarının sosyal medya reklamlarına yönelik genel tutumları üzerindeki rolü: Facebook üzerine bir uygulama*. Doktora tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- BAYSU, G.: 2007 *The effects of intergroup perceptions and ingroup identifications on the political participation of the second-generation Turkish migrants in The Netherlands*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- BAŞLAR, G.: 2013 Yeni medyanın gelişimi ve dijitalleşen kapitalizm. *Akademik Bilişim, XV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 823-831.

- BECK, A. T.,
WEISSMAN, A.,
LESTER, D., &
TREXLER, L.: 1974 Thinking And Depression: I. Idiosyncratic content and cognitive distortions. *Archives of general psychiatry*, 9(4), 324-333.
- BEKTAŞ, Z.: 2015 *Özel eğitim öğrencilerinin ebeveynlerinde psikoterapi desteğinin ebeveyn stres düzeyi, yaşam kalitesi ve başa çıkma becerileri ile ilişkisi*. Yüksek lisans tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- BEKTAŞOĞLU, E.
H.: 2018 *0-15 yaş otizmlili çocuğı olan annelerin duygusal zeka ve zihin yapılarının otizm dışı engele sahip çocuğı olan annelerle karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- BİLDİRİCİ, F.: 2014 *Özel eğitime gereksinimi olan çocuğına sahip ailelerde aile yükü ile psikolojik dayanıklılık arasındaki ilişki*. Yüksek lisans tezi, Haliç Üniversitesi, İstanbul.
- BİRSEN, H.: 2012 *İnternet yayıncılığı nedir. İnternet yayıncılığı*. (Ed. H. İ. Gürçan). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, ss. 2-22.
- BODUR, Ş.,
SOYSAL, A. Ş.: 2004 Otizmin erken tanısı ve önemi. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 13 (10), 394-398.
- BOZKURT, A.: 2013 Açık ve uzaktan öğretim: Web 2.0 ve sosyal ağların etkileri. *Akademik Bilişim, XV. Akademik Bilişim Konferansı Bildirileri*, 689-694.

- BUDAK, S.: 2003 *Psikoloji Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- BÜYÜKÇOLPAN, H.: 2019 *Üniversite öğrencilerinde nomofobi, bağlanma biçimleri, depresyon ve algılanan sosyal destek*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- ÇAKIR, V., ÇAKIR V.: 2011 Yalnızlık ve televizyon kullanımı. *Selçuk İletişim*, 7 (1), 131-147.
- ÇAPRAZ, Y. C.: 2017 *Sosyal ağlar üzerine; arşivlenmeyen/kaybolan veri kullanımı*, Yüksek lisans tezi, Galatasaray Üniversitesi, İstanbul.
- ÇAYIR, K.: 2012 *Gruplararası İlişkiler Bağlamında Ayrımcılık, Ayrımcılık-Çok Boyutlu Yaklaşımlar* (Çayır, K. & M. Ayan Ceyhan, Eds), İstanbul: Bilgi Üniversitesi "içinde
- ÇELENK, S.: 2010 Ayrımcılık ve medya. *Televizyon Haberciliğinde Etik*, 211-228.
- ÇİL, S.: 2016 Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı çerçevesinde Facebook grupları kullanımlarının incelenmesi: Muğla Meslek Yüksekokulu öğrencileri üzerine bir araştırma. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Uluslararası Gençlik Araştırmaları Kongresi Bildiri Kitabı*, 316-326.
- DEMİR, A.: 1989 UCLA Yalnızlık Ölçeği'nin geçerlilik ve güvenirlik çalışması. *Psikoloji Dergisi*, 7(23), 14-18.
- DİLBAZ, N., SEBER, Umutsuzluk kavramı: Depresyon ve intiharda önemi.

- G.: 1993 *Kriz Dergisi*, 1(3), 134-138.
- DURAK, A.& PALABIYIKOĞLU, R.: 1994 Beck Umutsuzluk Ölçeği geçerlilik çalışması. *Kriz Dergisi*, 2(2), 311-319.
- DURAK, H. & SEFEROĞLU, S.S.: 2016 Türkiye’de sosyal medya okuryazarlığı ve sosyal ağ kullanım örüntülerinin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9, 46, 526-535.
- DURMAZ, N.: 2017 *Otizm spektrum bozukluğu olan çocuğa sahip anneler ile normal çocuğa sahip olan annelerin umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Yakın Doğu Üniversitesi, Lefkoşa.
- DUYGUN T. & SEZGİN, N.: 2003 Zihinsel engelli ve sağlıklı çocuk annelerinde stres belirtileri, stresle başa çıkma tarzları ve algılanan sosyal desteğin tükenmişlik düzeyine olan etkisi. *Türk Psikoloji Dergisi*, 18 (52), 37-52.
- EKER, D., ARKAR, H. VE YALDIZ, H.: 2001 Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 17-25.
- ERHAN, G. G.: 2005 *Zihinsel engelli çocuğu olan annelerin umutsuzluk, karamsarlık, sosyal destek algılarının ve gelecek planlarının incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- ET, E.: 2019 *Sosyal medyanın üniversite öğrencilerinin içe kapanıklık ve yalnızlık düzeylerine etkisinin incelenmesi*,

Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- GÖREGENLİ, M.: 2012 Temel kavramlar: önyargı, kalıpyargı ve ayrımcılık. *Ayrımcılık çok boyutlu yaklaşımlar*, 175-187.
- HORZUM, M. B.: 2010 Öğretmenlerin Web 2.0 araçlarından haberdarlığı, kullanım sıklıkları ve amaçlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 7 (1), 603-634.
- KILINÇ, C. & EŞEL, E.: 2002 Stres tepkisi süreci. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni Dergisi*, 12.
- KIRCABURUN, K.: 2017 Üniversite öğrencilerinde instagram bağımlılığı, kişilik özellikleri ve kendini sevmeye arasındaki ilişkinin incelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi.
- KIRIK, A.M.: 2017 Yeni medya ağlarıyla değişen iletişim süreci: sosyal paylaşım ağlarında gençlerin konumu. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 5(1), 230-261.
- KIRIK, A.M.: 2012 Arap Baharı bağlamı'nda sosyal medya-birey etkileşimi ve toplumsal dönüşüm. *21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum*, 1 (3), 87-98.
- KIZILKAYA, Z.Z.: 2018 Sosyal ağlarda annelik: Youtuber anneler örneği. Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- KONUKBAY, D.: 2005 Engelli çocuk ebeveynlerinin umutsuzluk düzeyleri ve problem çözme becerileri arasındaki ilişki. Yüksek

Lisans Tezi, Genelkurmay Başkanlığı, Gülhane Askeri
Tıp Akademisi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

KOTLER, P., *Pazarlama 3.0* (Çev: K. Dünder). İstanbul: Optimist.
KARTAJAYA H.,
SETIAWAN, I.: 2010

KÖSEOĞLU, Ö.: Sosyal ağ sitesi kullanıcılarının motivasyonları:
2012 Facebook üzerine bir araştırma, *Selçuk İletişim*, 7, 2,
5881.

KULBAŞ, E.: 2015 *Grupla psikolojik danışma uygulamasının otizmli
çocuğu olan annelerin özyeterlilik ve umutsuzluk
düzeylerine etkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi,
Beykent Üniversitesi, İstanbul.

MCKILLUP, S.: 2012 *Statistics explained: An introductory guide for life
scientists* (Second edition). United States: Cambridge
University Press.

MENGİ, A.: 2014 Sosyolojik boyutlarıyla otizm. Doktora Tezi, Fırat
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

ODACI, B.: 2018 Konum bazlı sosyal ağlar aracılığıyla üniversite
öğrencilerinin kimlik inşası süreçleri. Yüksek lisans tezi,
Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

OLTMANN, T. F., *Case studies in abnormal psychology*. John Wiley &
MARTİN, M. T., Sons.
DAVİSON, G. C., &
NEALE, J. M.: 2011

- ONAT, F. & AŞMAN ALİKILIÇ, Ö.: 2008 Sosyal ağ sitelerinin reklam ve halkla ilişkiler ortamları olarak değerlendirilmesi. *Journal of Yaşar University*, 3(9).
- ÖNER, P., ÖNER, Ö., ÇÖP, E. & MUNİR, K. M.: 2012 Sosyal iletişim ölçeğinin okul öncesi çocuklardaki geçerlik ve güvenirliği. *Klinik Psikofarmakoloji Bülteni*, 22(1), 43-50.
- ÖZDEMİR, S.: 2007 Sosyal öyküler: Otistik çocuklara yönelik bir sağaltım. *Özel Eğitim Dergisi*, 8 (2), 49-62.
- ÖZTÜRK, Ş.: 2015 Sosyal medyada etik sorunlar. *Selçuk İletişim*, 2015, 9 (1), 287-311.
- ÖZODAŞIK, M.: 1989 *Yalnızlığın çeşitli değişkenlerle ilişkisi (atılganlık, durumluk-süreklilik kaygısı, depresyon ve akademik başarı)*, Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.
- PETTENATİ, M. C., & RANIERİ, M.: 2006 Informal learning theories and tools to support knowledge management in distributed CoPs. *Paper presented at the Innovative Approaches for Learning and Knowledge Sharing, Workshop Proceeding*, 345-355.
- PETER, C., REICH, K., & SCHEUERMANN, F.: 2005 *Analysis of Tools Supporting Communities of Practice. Work & Learn Together*.
- RIDEOUT, E. & MONTEMURO, M.: Hope, morale and adaptation in patient with chronic heart failure. *Journal of Nursing*, 11.

1986

RUGGIERO, K. M.,
& TAYLOR, D. M.:
1995
Coping with discrimination: How disadvantaged group members perceive the discrimination that confronts them. *Journal of Personality and Social Psychology*, 68 (5), 826-838.

RUSSELL, D.,
PEPLAU, L. A., &
FERGUSON, M. L.:
1978
Developing a measure of loneliness. *Journal of Personality Assessment*, 42, 290-294.

RUSSELL, D.,
PEPLAU, L.A. AND
CUTRONA, C.E.:
1980
The revised UCLA loneliness scale: concurrent and discriminant validity evidence. *Journal of Personality and Social Psychology*, 39, 472-480.

SAFKO, L. &
BRAKE, D. K.: 2009
The social media bible. New Jersey: John Willey & Sons.

SEBER, G.: 1991
Beck Umutsuzluk Ölçeğinin geçerlik ve güvenirliği üzerine bir çalışma, Yayınlanmamış Doçentlik Tezi, Anadolu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

SEVİM, B.: 2007
The effects of stress management program for mothers of children with autism. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

SEZER, N. & SERT,
Online medya okuryazarlığının yetişkinler için önemi

- N.Y.: 2013 “online haber sitelerindeki bannerlara yönelik bir inceleme”. *Online Academic Journal of Information Technology*, 4 (13), 64-78.
- SOLMAZ, B. TEKİN, İnternet ve Sosyal Medya Kullanımı Üzerine Bir G., HERZEM, Z., uygulama. *Selçuk İletişim*, 7, 4, 23-32.
- DEMİR, M.: 2013
- SOYSAL, M.N.: 2016 *Facebook bağımlılığı ve psikolojik dayanıklılık*. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- ŞEN, E.: 2014 *Etnik Gruplarda Sosyal Kimlik ve Algılanan Ayrımcılık: Türk ve Kürt Etnik Grupları Üzerine Bir Çalışma*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi.
- TANAY, G.: 2012 *Ayrımcılık suçu*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- TOKER TEKİN, G.: 2018 *Alzheimer hastalarına bakım veren aile bireylerinin bakım yükü ve yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişki*, Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Mersin.
- TUNCER, A. S.: 2013 Sosyal medyanın gelişimi. *Sosyal medya*. (ed: F. Z. Özata). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Yayınları, ss. 2-26.
- TÜRK, G. D.: 2013 Demokrasinin dördüncü kuvveti yeni medya teknolojileri. *XVIII. Türkiye’de İnternet Konferansı, İNETD*.

- UYAR, L.: 2006 Birleşmiş Milletler'de İnsan Hakları Yorumları: İnsan Hakları Komitesi ve Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Komitesi 1981-2006. *Baskı, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.*
- UZUN, A. E.: 2016 *Farklı liselere devam eden ergenlerin facebook bağlanma stratejileri ve akademik erteleme davranışları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi.
- WEISS, R.S.: 1973 *Loneliness: The experience of emotional and social isolation.* Cambridge, MA, US: The MIT Press.
- TABACHNICK, B. *Using multivariate statistics* (Sixth edition). United G., & FIDELL, L. S.: States: Pearson Education.
- 2013
- TAHİNCİOĞLU, C. (2016) *Otizmli çocuğu olan annelerde anksiyete düzeylerinin tükenmişlik ile ilişkisi.* Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- TAŞDEMİR, N. (2017). Göçmenler arasında algılanan ayrımcılık, psikolojik iyi olma hali ve sosyal kimlikler ilişkisinin değerlendirilmesi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 47-70.
- TAŞKIRAN, H. (2019). *Üniversite öğrencilerinin Facebook kullanma alışkanlıkları ile mutluluk düzeyi ve sosyal destek algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi.* Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.

- TOPRAK, F. (2018). *Zihinsel engelli ve üstün yetenekli çocuğa sahip ailelerin yaşam doyumları, yaşam kaliteleri ve sosyal destek algılarının karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.
- TOSUN, B. (2018). *Psikoz tanısı alan erkek hastaların eşlerinin; depresyon, umutsuzluk düzeyi ve çocukları ile olan ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Üsküdar Üniversitesi, İstanbul.
- TUNÇEL, A. (2017). *Çocuklarında otizm spektrum bozukluğu olan annelerin depresyon, tükenmişlik ve umutsuzluk düzeylerinin çocuktaki otizmin ağırlık derecesine göre karşılaştırılması*. Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Gaziantep.
- ÜCAN, İ. (2018). *Algılanan sosyal destek ile dijital oyun bağımlılığı arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul
- ÜNGÖREN, E., & EHTİYAR, R. (2009). Türk ve Alman öğrencilerin umutsuzluk düzeylerinin karşılaştırılması ve umutsuzluk düzeylerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi: Turizm eğitimi alan öğrenciler üzerinde bir araştırma. *Journal of Yasar University*, 4(14), 2093-2127.
- WEINBERG, T. (2009). *The New Community Rules: Marketing On the Social Web* (First Edition). United States of America: O'Reilly Media.
- WILCOX, R. R. (2012) *Modern statistics for the social and behavioral*

sciences: A practical introduction. United States: Chapman & Hall/CRC Press.

VURAL, Z.B.A., BAT, M. (2010). Yeni bir iletişim ortamı olarak sosyal medya: Ege Üniversitesi İletişim Fakültesi'ne yönelik bir araştırma. *Journal of Yaşar University*, 20 (5), 3348-3382.

YAĞCI, Y. (2009). Web teknolojisinde yeni bilgi fırtınası: Web 3.0. *Bilgi Çağında Varoluş: "Fırsatlar ve Tehditler" Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, 138-147.

YAYAK, A. (2015). *Göçmenlerin ayrımcılık ve kimlik algılarının nefret suçları kapsamında incelenmesi*, Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.

YAYLA, K. (2010). *İnternet pazarlamasında yeni eğilimler: Çevrim içi sosyal ağların üniversite öğrencilerinin satın alma davranışlarına etkisi*. Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi, Manisa.

YILDIRIM, İ. (1997). Algılanan sosyal destek ölçeğinin geliştirilmesi güvenilirliği ve geçerliği. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81-87.

YURTTAŞ, S. (2017). *Toplumsal ayrımcılıklara farklı bir bakış: yaşlı ayrımcılığı ve ötekileştirme*. Doktora tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

ZİMET, G. D., "The Multidimensional Scale Of Perceived Social

DAHLEM, N. W., Support.” *Journal of personality assessment*, 52(1), 30-
ZIMET, S. G., & 41.
FARLEY, G. K.
(1988).

EKLER

EK 1

Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

T.C. İstanbul Üniversitesi

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Bu çalışma, İstanbul Üniversitesi Yeni Medya ve İletişim Yönetimi Tezli Yüksek Lisans öğrencisi Psk. Özgür Sarıçan'ın tez çalışması kapsamında Prof. Dr. Yıldız Dilek Ertürk danışmanlığında yürütülmektedir. Bu çalışmanın amacı otizm tanılı bireylerin annelerinin sosyal ağ kullanım alışkanlıklarını ve bazı psikolojik süreç ve durumların bu alışkanlıklar ile ilişkisini incelemektir. Araştırmada sizden tahminen 10 dk ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı bırakma hakkına da sahiptir. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **gizli tutulacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir. Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya saricanozgur@gmail.com e-posta adresinden ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel/size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü

olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının:

İmzası:

Araştırmacının:

Adı-Soyadı:

İmzası:

EK 2

Demografik Bilgi Formu

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. *Cinsiyetiniz nedir?*

() Kadın

() Erkek

() Diğer

2. *Yaşınız kaçtır?*

() 18-24

() 25-30

() 31-45

() 45 ve üstü

3. *Eğitim durumunuz nedir?*

() İlkokul

() Ortaokul

() Lise

() Lisans

() Lisansüstü

4. *Bir işte çalışıyor musunuz?*

- ☐ Çalışmıyorum.
- ☐ Yarı zamanlı çalışıyorum.
- ☐ Tam zamanlı çalışıyorum.

5. *Şu anda yaşadığınız yer neresidir?*

- ☐ Köy, belde
- ☐ İlçe
- ☐ Şehir
- ☐ Büyükşehir

6. *Yaşamınızın çoğunu nerede geçirdiniz?*

- ☐ Köy, belde
- ☐ İlçe
- ☐ Şehir
- ☐ Büyükşehir

7. *Medeni durumunuz nedir?*

- ☐ Hiç evlenmemiş
- ☐ Evli
- ☐ Boşanmış
- ☐ Eşini kaybetmiş

8. *Sizce aşağıdaki seçeneklerden hangisi ekonomik düzeyinizi en iyi ifade etmektedir?*

- ☐ Çok düşük
- ☐ Düşük
- ☐ Orta
- ☐ Yüksek
- ☐ Çok yüksek

9. *Sahip olduğunuz çocuk sayısı kaçtır?*

- ☐ 1
- ☐ 2
- ☐ 3
- ☐ 4 ve üstü

10. *Herhangi bir psikiyatrik tanıya sahip misiniz?*

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

11. *Yanıtınız evet ise tanınız nedir?*

.....

12. *Daha önce profesyonel anlamda bir psikolojik destek aldınız mı?*

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

13. Yanıtınız evet ise, hala profesyonel anlamda bir psikolojik destek almaya devam ediyor musunuz?

() Evet

() Hayır

14. Otizm tanılı çocuğunuzun yaşı kaçtır?

() 0-6

() 6-11

() 11-18

() 18 ve üstü

15. Otizm tanılı çocuğunuzun cinsiyeti nedir?

() Kadın

() Erkek

() Diğer

16. Otizm tanılı çocuğunuzun ilk tanı aldığı tarih nedir?

() 1 yıldan az

() 1-2 yıl önce

() 3-4 yıl önce

() 5 yıl önce ve üstü

17. Otizm tanılı çocuğunuzun bakımını yoğun olarak kim üstlenmektedir? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

() Ben (anne)

- ☐ Baba
- ☐ Anneanne/babaaanne/dede
- ☐ Bakıcı
- ☐ Gölge abla/gölge abi
- ☐ Diğer

18. Otizm tanılı çocuğunuz ne süredir özel eğitim alıyor?

- ☐ Hiç
- ☐ 1 yıldan az
- ☐ 1-2 yıl
- ☐ 3-4 yıl
- ☐ 5 yıl ve üstü

EK 3

Sosyal Ağ Kullanımları Bilgi Formu

SOSYAL AĞ KULLANIMLARI BİLGİ FORMU

1. *Herhangi bir sosyal ağ (Facebook, twitter, instagram vb.) üyeliğiniz var mıdır?*

() Evet

() Hayır

2. *Yanıtınız evet ise, hangi sosyal ağlarda üyeliğiniz vardır? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)*

() Instagram

() Facebook

() Twitter

() Tumblr

() Blogspot

() Youtube

() Whatsapp

() Diğer:

3. *Günde ortalama kaç saat sosyal ağlarda vakit geçiriyorsunuz?*

() 1 saatten az

() 1-3 saat

☐ 4 saat ve üzeri

4. Sosyal ağıları hangi amaçlar ile kullanıyorsunuz? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

☐ Tanıdığım insanlar ile sohbet etmek için

☐ Tanıdığım insanların paylaşımlarını takip etmek için

☐ Fotoğraf/video paylaşımı için

☐ Yazı paylaşımı yapmak için

☐ Yeni insanlarla tanışmak için

☐ Yeni bilgi ve beceriler edinmek için

☐ Duygu ve düşünce paylaşımı yapmak için

☐ Oyun oynamak için

☐ Müzik dinlemek/video izlemek için

☐ Diğer:

5. Kendinize ait içerikler ürettiğiniz sayfanız ya da blogunuz var mı?

☐ Evet

☐ Hayır

6. Yanıtınız evet ise ne tür içerikler paylaşıyorsunuz?

.....

7. Sosyal ağırları otizm açısından hangi amaçlar ile kullanıyorsunuz? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)

- ☐ Otizm hakkında genel bilgi edinme
- ☐ Otizm hakkında yeni gelişmeleri ve araştırmaları takip etme
- ☐ Otizm tanılı bireylerin tıbbi tedavileri hakkında bilgi edinme ve danışma
- ☐ Otizm tanılı bireylerin eğitimleri hakkında bilgi ve beceri kazanma
- ☐ Otizm hakkında insanları bilgilendirme
- ☐ Otizm tanılı çocuğa sahip ebeveynlerin bir araya geldiği gruplara üye olma
- ☐ Otizm tanılı çocuğa sahip diğer ebeveynlerle tanışma
- ☐ Daha önce yüz yüze (özel eğitim merkezinde, kursta vb.) tanışılmış olan diğer otizm tanılı çocuğa sahip ebeveynler ile iletişimi sürdürme
- ☐ Otizm tanılı çocuğa sahip diğer ebeveynler ile duygu ve deneyim paylaşma
- ☐ Otizm tanılı çocuğa sahip olmayan bireylerle otizmlili çocuğa sahip olmak hakkında duygu ve deneyim paylaşma
- ☐ Otizm tanılı bir çocuğa sahip olmanın getirdiği gündelik sıkıntılardan uzaklaşma ve rahatlama
- ☐ Otizm hakkında yapılan farkındalık çalışmalarına destek olma
- ☐ Otizm tanılı çocukların eğitim sürecinde karşılaştıkları problemleri paylaşma
- ☐ Otizm tanılı çocukların gündelik yaşamda (ev, okul, toplumsal yaşam alanları vb.) karşılaştıkları problemleri paylaşma
- ☐ Otizm hakkında uzman kişi ve kurumlara ulaşma
- ☐ Otizm hakkında yasal prosedürler (raporlar, eğitim ve bakım destekleri vb.) ile ilgili bilgi edinme
- ☐ Diğer:

8. *Otizm ile alakalı olarak hangi sosyal ağıları kullanıyorsunuz?*

☐ Instagram

☐ Facebook

☐ Twitter

☐ Tumblr

☐ Blogspot

☐ Youtube

☐ Whatsapp

☐ Diğer:

9. *Daha önce sosyal ağlar üzerinden otizm tanılı çocuğa sahip bir ebeveyn ya da ebeveynler ile tanıştınız mı?*

☐ Evet

☐ Hayır

10. *Yanıtınız evet ise bu ebeveyn ya da ebeveynler ile sosyal ağlar üzerinden görüşmeye aktif olarak devam ediyor musunuz?*

☐ Evet

☐ Hayır

11. *Bu ebeveynler ile hangi sosyal ağ oluşumları aracılığıyla tanıştınız? (Birden fazla seçeneği işaretleyebilirsiniz.)*

☐ Facebook grupları

☐ Whatsapp grupları

☐ Instagram hesapları

☐ Bloglar

☐ Twitter

☐ Diğer:

12. Daha önce sosyal ağlar üzerinden tanıştığınız otizm tanılı çocuğa sahip bir ebeveyn ya da ebeveynler ile yüz yüze görüşme deneyiminiz oldu mu?

☐ Evet

☐ Hayır

13. Yanıtınız evet ise bu ebeveyn ya da ebeveynler ile yüz yüze görüşmeye aktif biçimde devam ediyor musunuz?

☐ Evet

☐ Hayır

EK 4

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

ÇBASDÖ

Aşağıda 12 cümle ve her bir cümle altında da cevaplarınızı işaretlemeniz için 1'den 7'ye kadar rakamlar verilmiştir. Her cümlede söylenenin sizin için ne kadar çok doğru olduğunu veya olmadığını belirtmek için o cümle altındaki rakamlardan yalnız bir tanesini daire içine alarak işaretleyiniz. Bu şekilde 12 cümlelerin her birine bir işaret koyarak cevaplarınızı veriniz. Lütfen hiçbir cümleyi cevapsız bırakmayınız. Sizce doğruya en yakın olan rakamı işaretleyiniz.

1. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve ihtiyacım olduğunda yanımda olan özel bir insan (flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 **Kesinlikle evet**

2. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim bir insan (örneğin flört, nişanlı sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 **Kesinlikle evet**

3. Ailem (örneğin annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana gerçekten yardımcı olmaya çalışır.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 **Kesinlikle evet**

4. İhtiyacım olan duygusal yardımı ve desteği ailemden (örneğin, annemden, babamdan, eşimden, çocuklarımdan, kardeşlerimden) alırım.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 **Kesinlikle evet**

5. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve beni gerçekten rahatlatan bir insan (örneğin flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 **Kesinlikle evet**

6. Arkadaşlarım bana gerçekten yardımcı olmaya çalışırlar.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 **Kesinlikle evet**

7. İşler kötü gittiğinde arkadaşlarıma güvenebilirim.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 **Kesinlikle evet**

8. Sorunlarımı ailemle (örneğin, annemle, babamla, eşimle, çocuklarımla, kardeşlerimle) konuşabilirim.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 **Kesinlikle evet**

9. Sevinç ve kederlerimi paylaşabileceğim arkadaşlarım var.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 **Kesinlikle evet**

10. Ailem ve arkadaşlarım dışında olan ve duygularıma önem veren bir insan (örneğin, flört, nişanlı, sözlü, akraba, komşu, doktor) var.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 **Kesinlikle evet**

11. Kararlarımı vermemde ailem (örneğin, annem, babam, eşim, çocuklarım, kardeşlerim) bana yardımcı olmaya isteklidir.

Kesinlikle hayır 1 2 3 4 5 6 7 **Kesinlikle evet**

12. Sorunlarımı arkadaşlarımla konuşabilirim.

Kesinlikle hayır **1** **2** **3** **4** **5** **6** **7** **Kesinlikle evet**

EK 5

Algılanan Ayrımcılık Ölçeği

AAÖ-1

Aşağıda çeşitli duygu ve düşünceleri içeren ifadeler verilmektedir. Lütfen her ifadede tanımlanan duygu ve düşünceyi ne sıklıkta hissettiğinizi ve düşündüğünüzü sizin için en uygun seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

	Asla	Ara sıra/ nadiren	Zaman zaman	Sık sık	Daima
1. Ne sıklıkla otizmli çocuğu olan anneler iş ararken ayrımcılık yaşıyorlar?					
2. Ne sıklıkla otizmli çocuğu olan anneler ev ararken ayrımcılık yaşıyorlar?					
3. Ne sıklıkla otizmli çocuğu olan anneler sokakta, toplu taşıma araçlarına ya da alışveriş yaparken ayrımcılık yaşıyorlar?					
4. Ne sıklıkla otizmli çocuğu olan anneler okulda ya da işyerinde ayrımcılık yaşıyorlar?					

AAÖ-2

Aşağıda çeşitli duygu ve düşünceleri içeren ifadeler verilmektedir. Lütfen her ifadede tanımlanan duygu ve düşüncüyü ne sıklıkta hissettiğinizi ve düşündüğünüzü sizin için en uygun seçeneği işaretleyerek belirtiniz.

	Asla	Ara sıra/ nadiren	Zaman zaman	Sık sık	Daima
1. Diğer insanlar tarafından kabul görmediğimi hissediyorum.					
2. Diğer insanların bana karşı olduklarını hissediyorum.					
3. Otizmli bir çocuğa sahip olduğum için dalga geçildim ve hakarete uğradım.					
4. Otizmli bir çocuğa sahip olduğum için insanlar benden uzaklaştı ya da aralarına almadılar.					

EK 6

Ucla Yalnızlık Ölçeği

UCLA-LS

Aşağıda çeşitli duygu ve düşünceleri içeren ifadeler verilmektedir. Sizden istenilen her ifade de tanımlanan duygu ve düşünceyi ne sıklıkta hissettiğinizi ve düşündüğünüzü her biri için tek bir rakamı daire içine alarak belirtmeniz.

	Ben durumu Yaşamadım	bu HİÇ	Ben durumu NADİREN Yaşarım	bu	Ben durumu BAZEN Yaşarım	bu	Ben durumu SIK Yaşarım	bu
1. Kendimi çevremdeki insanlarla uyum içinde hissediyorum.	1		2		3		4	
2. Arkadaşım yok.		1	2		3		4	
3. Başvurabileceğim hiç kimse yok.		1	2		3		4	
4. Kendimi tek başımaymışım gibi hissetmiyorum.		1	2		3		4	
5. Kendimi bir arkadaş grubunun bir parçası olarak hissediyorum.	1		2		3		4	
6. Çevremdeki insanlarla bir ortak yönüm var.		1	2		3		4	
7. Artık hiç kimseyle samimi değilim.		1	2		3		4	
8. İlgilerim ve fikirlerim çevremdekilerce paylaşıyor.		1	2		3		4	
9. Dışa dönük bir insanım.		1	2		3		4	
10. Kendime yakın hissettiğim insanlar var.		1	2		3		4	
11. Kendimi grubun dışına itilmiş hissediyorum.		1	2		3		4	
12. Sosyal ilişkilerim iyidir.		1	2		3		4	
13. Hiç kimse beni gerçekten iyi tanımıyor.		1	2		3		4	
14. Kendimi diğer insanlardan soyutlanmış hissediyorum.		1	2		3		4	
15. İstedğim zaman arkadaş bulabilirim.		1	2		3		4	
16. Beni gerçekten anlayan insanlar var.		1	2		3		4	
17. Bu derece içime kapanmış olmaktan dolayı mutsuzum.		1	2		3		4	
18. Çevremde insanlar var ama benimle değiller.		1	2		3		4	

19. Konuşabileceğim insanlar var.	1	2	3	4
20. Derdimi anlatabileceğim insanlar var.	1	2	3	4

EK 7

Beck Umutsuzluk Ölçeği

BUÖ

Aşağıda geleceğe ait düşünceleri ifade eden bazı cümleler verilmiştir. Lütfen her bir ifadeyi okuyarak, bunların size ne kadar uygun olduğuna karar veriniz. Size uygun olanlar için "Evet", uygun olmayanlar için ise "Hayır" sütununun altındaki kutuyu () işaretleyiniz.

Evet Hayır

1. Geleceğe umut ve coşku ile bakıyorum.		
2. Kendim ile ilgili şeyleri düzeltemediğime göre çabalamayı bıraksam iyi olur.		
3. İşler kötüye giderken bile her şeyin hep böyle kalmayacağını bilmek beni rahatlatıyor.		
4. Gelecek on yıl içinde hayatımın nasıl olacağını hayal bile edemiyorum.		
5. Yapmayı en çok istediğim şeyleri gerçekleştirmek için yeterli zamanım var.		
6. Benim için çok önemli konularda ileride başarılı olacağımı umuyorum.		
7. Geleceğimi karanlık görüyorum.		
8. Dünya nimetlerinden sıradan bir insandan daha çok yararlanacağımı umuyorum.		

9. İyi fırsatlar yakalayamıyorum. Gelecekte yakalayacağıma inanmam için de hiçbir neden yok.		
10. Geçmiş deneyimlerim beni geleceğe iyi hazırladı.		
11. Gelecek, benim için hoş şeylerden çok tatsızlıklarla dolu görünüyor.		
12. Gerçekten özlediğim şeylere kavuşabileceğimi ummuyorum.		
13. Geleceğe baktığımda şimdikine oranla daha mutlu olacağımı umuyorum.		
14. İşler bir türlü benim istediğim gibi gitmiyor.		
15. Geleceğe büyük inancım var.		
16. Arzu ettiğim şeyleri elde edemediğime göre bir şeyler istemek aptallık olur.		
17. Gelecekte gerçek doyuma ulaşmam olanaksız gibi.		
18. Gelecek bana bulanık ve belirsiz görünüyor.		
19. Kötü günlerden çok, iyi günler bekliyorum.		
20. İstediğim her şeyi elde etmek için çaba göstermenin gerçekten yararı yok, nasıl olsa onu elde edemeyeceğim.		

EK 8

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

N= 206	Sıklık (Yüzde)
Cinsiyet	
Kadın	206 (%100)
Yaş (Yıl)	
18-24 yaş	3 (%1,5)
25-30 yaş	21 (%10,2)
31-45 yaş	148 (%71,8)
45 yaş üzeri	34 (%16,50)
Eğitim durumu	
İlkokul	28 (%13,6)
Ortaokul	17 (%8,3)
Lise	62 (%30,1)
Lisans	79 (38,3)
Lisansüstü	20 (%9,7)
Çalışma durumu	
Çalışmıyor	138 (%67,0)
Yarı zamanlı çalışıyor	23 (%11,2)
Tam zamanlı çalışıyor	45 (%21,8)
Şu anda yaşadılan yer	
Köy, belde	12 (% 5,8)
İlçe	31 (%15,0)
Şehir	37 (%18,0)

Büyükşehir	126 (%61,2)
Yaşamın büyük çoğunluğunun geçtiği yer	
Köy, belde	20 (% 9,7)
İlçe	35 (%17,0)
Şehir	44 (%21,4)
Büyükşehir	107 (%51,9)
Medeni durum	
Evli	177 (%85,9)
Boşanmış	22 (%10,7)
Eşini kaybetmiş	7 (%3,4)
Gelir düzeyi	
Çok düşük	11 (%5,3)
Düşük	36 (%17,5)
Orta	134 (%65,0)
Yüksek	21 (%10,2)
Çok yüksek	4 (%1,9)
Çocuk sayısı	
1 çocuk	62 (%30,1)
2 çocuk	100 (%48,5)
3 çocuk	41 (%9,9)
4 ve üzeri	3 (%1,5)
Psikiyatrik tanı var mı?	
Evet	17 (%8,3)
Hayır	189 (%91,7)
Eğer tanı varsa nedir (n= 17)	

Depresyon	7 (%41,2)
Anksiyete bozukluğu	4 (%23,5)
Panik atak	4 (%23,5)
Atipik otizm	1 (%5,9)
Epilepsi	1 (%5,9)
Daha önce profesyonel anlamda psikolojik destek aldınız mı?	
Evet	38 (%18,4)
Hayır	168 (%81,6)
Evet ise hala psikolojik destek alıyor musunuz?	
Evet	20 (%52,6)
Hayır	18 (%47,4)
Otizm tanılı çocuğun yaşı	
0-6 yaş	80 (%38,8)
6-11 yaş	72 (%35,0)
11-18 yaş	51 (%24,8)
18 yaş üzeri	3 (%1,5)
Otizm tanılı çocuğun cinsiyeti	
Kadın	50 (%24,3)
Erkek	156 (%75,7)
Otizm tanısı alınan tarih	
1 yıldan daha az	26 (%12,6)
1-2 yıl önce	46 (%22,3)
3-4 yıl önce	51 (%24,8)

5 yıldan daha fazla	83 (%40,3)
Çocuğa anneden başka bakım veren var mı?	
Var	61 (%29,6)
Yok	145 (%70,4)
Çocuk ne kadar süredir eğitim alıyor?	
Hiç almadı	27 (%13,1)
1 yıldan az	36 (%17,5)
1-2 yıl	43 (%20,9)
3-4 yıl	88 (%42,7)
5 yıldan fazla	12 (%5,8)
Sosyal ağlarda üyelik var mı?	
Evet	197 (%95,6)
Hayır	6 (%4,4)
Hangi sosyal ağlarda üyelik var? (n= 604)	
(Birden çok yanıt işaretlenmiştir.)	
Instagram	161 (%26,7)
Facebook	168 (%27,8)
Twitter	45 (%7,4)
Tumblr	4 (%0,7)
Blogspot	6 (%1,0)
Youtube	41 (%6,8)
Whatsapp	173 (%28,6)
Diğer	6 (%1,0)
Sosyal ağlarda geçirilen zaman (n= 202)	
1 saatten az	70 (%34,7)

1-3 saat	112 (%55,4)
4 saatten fazla	20 (%9,9)

Sosyal ağ kullanım amacı (n= 623)

(Birden çok yanıt işaretlenmiştir.)

Tanıdığım insanlarla sohbet etmek için	88 (%14,1)
Tanıdığım insanların paylaşımlarını takip için	110 (%17,7)
Fotoğraf/video paylaşımı için	88 (%14,1)
Yazı paylaşımı için	50 (%8,1)
Yeni insanlarla tanışmak için	16 (%2,6)
Yeni bilgi ve beceriler edinmek için	138 (%22,1)
Duygu ve düşünce paylaşımı için	58 (%9,3)
Oyun oynamak için	16 (%2,6)
Müzik dinlemek/video izlemek için	52 (%8,3)
Diğer	7 (%1,1)

İçerik üretilen sayfa ya da blog var mı? (n=203)

Evet	14 (%6,9)
Hayır	189 (%93,1)

Sosyal ağları otizm açısından hangi

amaçlar ile kullanıyorsunuz? (n= 485)

(Birden çok yanıt işaretlenmiştir.)

Bilgi edinme	187 (%38,6)
Sosyalleşme	126 (%26,0)
Değer pekiştirme	116 (%23,9)
Rahatlama/stresten uzaklaşma	56 (%11,5)

Otizm ile ilgili olarak hangi

sosyal ağları kullanıyorsunuz? (n= 375)

(Birden çok yanıt işaretlenmiştir.)

Instagram	94 (%25,1)
-----------	------------

Facebook	164 (%43,7)
Twitter	14 (%3,7)
Tumblr	0 (%0)
Blogspot	5 (%1,3)
Youtube	40 (%10,7)
Whatsapp	57 (%15,2)
Diğer	1 (%0,3)

Sosyal ağlar üzerinden otizm tanılı başka

Bir çocuğun ebeveyniyle tanıştınız mı? (n=203)

Evet	116 (%57,1)
Hayır	87 (%42,9)

Tanıştıysanız görüşmeye devam ediyor musunuz? (n= 116)

Evet	81 (%69,8)
Hayır	35 (%30,2)

Bu ebeveynler ile hangi sosyal ağ oluşumları

üzerinden tanıştınız? (n= 177)

(Birden çok yanıt işaretlenmiştir.)

Facebook grupları	110 (%62,2)
Whatsapp grupları	28 (%15,8)
Instagram sayfaları	34 (%19,2)
Bloglar	2 (%1,1)
Twitter	1 (%0,6)
Diğer	2 (%1,1)

Daha önce sosyal ağlar üzerinden tanıştığınız

ebeveynlerle yüz yüze görüştünüz mü? (n= 201)

Evet	51 (%25,4)
------	------------

Hayır	150 (%74,6)
Diğer ebeveynlerle yüz yüze görüşmeniz devam ediyor mu? (n= 51)	
Evet	38 (%74,5)
Hayır	13 (%25,5)
*Standart Sapma	

